

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Vladislava Josieková

**Trestné činy proti rodině a dětem – trestněprávní
a kriminologické aspekty**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 13.07.2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 162 822 znaků včetně mezer.

.....

Vladislava Josieková

V Praze dne 13.07.2021

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala JUDr. Jiřímu Mulákovi, Ph.D., za vedení mé diplomové práce a za jeho cenné rady, věcné připomínky, trpělivost a vstřícnost při zpracování této práce. Také děkuji své rodině za podporu po celou dobu studia.

OBSAH

Úvod.....	1
1. Obecně k hlavě IV. TZ.....	4
1.1. Rodina.....	5
1.2. Dítě a navazující pojmy.....	5
2. Jednotlivé trestné činy.....	7
2.1. Dvojí manželství (§ 194 TZ).....	7
2.1.1. Manželství.....	7
2.1.2. Předmět ochrany.....	7
2.1.3. Současná právní úprava.....	8
2.1.4. Registrované partnerství a nepřipustnost dvojího manželství.....	8
2.2. Opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195 TZ).....	9
2.2.1. Svěřená osoba.....	9
2.2.2. Současná právní úprava.....	10
2.2.3. Statistika.....	11
2.3. Zanedbání povinné výživy (§ 196 TZ).....	11
2.3.1. K zákonné povinnosti vyživovat.....	11
2.3.2. Zařazení trestného činu § 196 TZ.....	12
2.3.3. Škoda z dlužného výživného.....	14
2.3.4. Současná právní úprava.....	15
2.3.5. Zvláštní ustanovení o účinné lítosti.....	17
2.3.6. Náhradní výživné.....	17
2.3.7. Odnětí svobody ve vztahu k § 196 TZ.....	18
2.4. Týrání svěřené osoby (§ 198 TZ).....	20
2.4.1. Týrání.....	20
2.4.2. Současná právní úprava.....	21
2.4.3. Odejmutí dítěte.....	22
2.5. Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ).....	23
2.5.1. Domácí násilí a týrání.....	23
2.5.2. Současná právní úprava.....	24
2.5.3. Opatření v oblasti ochrany před domácím násilím.....	25
2.5.4. Statistiky.....	26
2.6. Únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou (§ 200 TZ).....	27
2.6.1. Duševní porucha.....	27
2.6.2. Únos.....	27
2.6.3. Současná právní úprava.....	28
2.7. Ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ).....	29

2.7.1.	Předmět ochrany.....	29
2.7.2.	Současná právní úprava.....	29
2.8.	Svádění k pohlavnímu styku.....	32
2.8.1.	Pohlavní styk, sebeukájení dítěte, obnažování.....	32
2.8.2.	Současná právní úprava.....	32
2.8.3.	Beztrestnost dítěte	33
2.9.	Podání alkoholu dítěti.....	35
2.9.1.	Předmět ochrany.....	35
2.9.2.	Alkohol.....	36
2.9.3.	Současná právní úprava.....	37
3.	Syndrom CAN	38
3.1.	CAN – Child Abuse and Neglect	38
3.1.1.	Vývoj syndromu a jeho obsahové části.....	38
3.2.	Formy týrání	39
3.2.1.	Tělesné týrání	40
3.2.2.	Psychické týrání a zneužívání	40
3.2.3.	Sexuální zneužívání.....	41
3.2.4.	Zanedbávání	42
3.2.5.	Zvláštní formy a projevy CAN.....	43
3.3.	Pachatel.....	44
3.3.1.	Pachatel fyzického týrání a zneužívání	44
3.3.2.	Pachatel psychického týrání a zneužívání	44
3.3.3.	Pachatel sexuálního zneužívání.....	45
3.4.	Oběť.....	46
3.4.1.	Oběť fyzického týrání a zneužívání	46
3.4.2.	Oběť psychického týrání a zneužívání	47
3.4.3.	Oběť sexuálního zneužívání.....	47
3.4.4.	Oběť zanedbávání.....	48
4.	Kriminologické aspekty domácího násilí v intimních vztazích.....	50
4.1.	Typologie a formy domácího násilí v intimních vztazích	50
4.2.	Příčiny domácího násilí v intimních vztazích.....	51
4.3.	Pachatel a příklady typologie pachatelů	52
4.4.	Dopady domácího násilí na oběť	55
4.4.1.	Posttraumatická stresová porucha (PTSD).....	56
4.4.2.	Syndrom bité ženy.....	57
	Závěr.....	59
	Seznam zkratk	64

Seznam použitých zdrojů	65
Abstrakt	75
Abstract	76

Úvod

Rodina je jedním ze základních stavebních kamenů společnosti a jedním z nejvýraznějších činitelů v životě jednotlivce. Prostředí, ve kterém člověk vyrůstá, nepochybně ovlivňuje jeho osobnost, jakožto i názory, postoje a hodnoty, které si z prostředí, v němž byl vychováván, odnáší do dospělého života. Normy, které v rodině jako jednotlivci přijímáme za své, ovlivňují nejen nás samotné, případně naše chování vůči druhým, ale představují rovněž soubor hodnot, který posouváme dále našim případným potomkům a tito zase svým.

Ne vždy společnost považovala za nutné chránit rodinu a zejména pak děti, jakožto zvlášť zranitelné jedince, ba naopak pokud vzpomeneme například řeckou Spartu, v minulosti nebylo nezvyklé zbavovat se slabších či nemocných a společnost jako taková tyto praktiky nepovažovala za barbarské, ale naopak je vnímala jako prodlouženou ruku osudu, který by nemocné a slabé stejně nevyhnutelně potkal.

V minulosti bylo v podstatě soukromou věcí každého, jak se vůči vlastní rodině chová a jaká v ní má pravidla. Dnes si naopak nelze představit, že by kupříkladu za cizoložství bylo možno uložit smilníkům trest smrti či vyhoštění, jak tomu bylo v českých zemích za středověku. Určité vzorce chování tak byly i s ohledem na subsidiaritu trestní represe a zejména větší otevřenost dnešní moderní společnosti dekriminalizovány. Na druhou stranu dochází i ke kriminalizaci určitých způsobů jednání pachatele, kterého se v rodině dopouští, zejména pak pokud vzpomeneme široce diskutovaný problém domácího násilí. Domácí násilí zhruba od 70. let 20. století opustilo část soukromého života, o které se nemluví, a stalo se předmětem veřejné i odborné diskuse.

Ochrana rodiny a dětí tak souvisí nejen s obecnou snahou chránit a podporovat základní buňku společnosti a její členy, ale také s faktem, že zdárný a nerušený vývoj dítěte bývá často narušen právě těmi členy rodiny, v jejichž společnosti dítě vyrůstá a kteří mají prosperitu dítěte a osob, jež jsou v jejich péči a výchově, zaručit. S ohledem na tuto skutečnost pak současný trestní zákoník chrání rodinu a děti před trestnými činy vyjmenovanými v hlavě IV. své zvláštní části.

Zákonodárce tak v případě jednotlivých trestných činů proti rodině a dětem reaguje nejenom na nutnost naplnění ústavněprávní ochrany rodiny a dětí zaručené již Listinou základních práv a svobod, ale rovněž na dodržení závazků České republiky, pro ni vyplývající z mezinárodního práva. Jakým způsobem je ochrana dítěte a rodiny v českém právním řádu, zejména pak trestním zákoníku zaručena, přiblíží následující kapitoly.

Tato diplomová práce, sestávající ze čtyř hlavních kapitol, si bere za cíl rozbor trestných činů obsažených v hlavě IV. trestního zákoníku České republiky, jakožto i kriminologických

aspektů některých z těchto trestných činů. Autorka však podotýká, že tato diplomová práce se nebude věnovat dopodrobna všem trestným činům obsaženým v hlavě IV. TZ, neboť zkoumání každého níže uvedeného trestného činu proti rodině a dětem by vydalo na samostatnou trestněprávní a kriminologickou studii.

Primárním cílem této diplomové práce bude zejména analýza jednotlivých trestných činů obsažených v hlavě IV. trestního zákoníku, a to z hlediska juristického. Trvalým úkolem nauky trestního práva je taktéž reflektovat i kriminologické aspekty trestných činů. Autorčiným sekundárním cílem tak bude diplomovou práci doplnit o kriminologické aspekty některých z trestných činů proti rodině a dětem a věnovat pozornost jevům, které je provázejí, a práci tak systematicky provázat i s dalšími vědními disciplínami.

Hned v první kapitole se autorka zaměří na zakotvení zvláštní ochrany rodiny a dětí v právním řádu České republiky a jejímu vývoji, a to nejen s ohledem na trestněprávní ochranu, ale rovněž na ochranu dětí a rodiny na poli mezinárodního práva, jakožto i vnitrostátní ochranu zaručenou již Listinou základních práv a svobod. Druhá kapitola této diplomové práce bude chronologicky rozdělena na devět částí, které jsou pojmenovány po jednotlivých trestných činech obsažených v hlavě IV. trestního zákoníku. Autorka se u většiny z těchto trestných činů v první řadě zaměří na výklad ústředních pojmů, které jsou nezbytné pro porozumění problematice daného trestného činu, a bude jednotlivé trestné činy zkoumat zejména s ohledem na znaky skutkové podstaty jednotlivých trestných činů, tedy u každého z nich vymezí zejména jeho objekt, objektivní stránku, subjekt, subjektivní stránku a tento výklad mnohdy doplní o rozhodovací praxi.

Třetí kapitolu s názvem syndrom CAN autorka rozepíše do čtyř relevantních částí, v nichž bude věnovat svou pozornost syndromu týraného a zneužívaného dítěte a jeho systematickému rozboru. Syndrom týraného a zneužívaného dítěte autorka zařadí do této diplomové práce zejména z důvodu své snahy o zvýšení povědomí dopadů hrubého zacházení s dětmi. Autorka se bude zabývat nejen historickým vývojem syndromu, jeho obsahovou částí, doplněnou o zvláštní formy syndromu CAN, ale rovněž jednotlivými kriminologickými aspekty, zejména osobou pachatele týrání a zneužívání dítěte a samotné oběti, včetně problematiky primární a sekundární viktimizace a jejích dopadů.

Čtvrtá, závěrečná kapitola této diplomové práce pak bude uzavírat problematiku trestných činů proti rodině a dětem s ohledem na kriminologické poznatky z oblasti násilných partnerských vztahů. Tuto kapitolu autorka rovněž rozdělí na čtyři části, ve kterých se blíže zaměří na typologii násilných intimních vztahů, včetně příkladů typologických teorií pachatelů domácího násilí v partnerských vztazích a jeho možných příčin. Poslední část této kapitoly pak čtenáři přiblíží možné dopady domácího násilí na oběť.

Autorka, zejména za účelem ucelení čtvrté kapitoly, poslední kapitolu této diplomové práce uzavře uvedením příkladů možných dopadů domácího násilí na oběť, konkrétně se tak bude zabývat posttraumatickou stresovou poruchou a tzv. syndromem bité ženy, které podrobněji rozebere.

V uvedených kapitolách bude autorka využívat zejména metody analýzy, deskripce a abstrakce. Autorka se bude problematikou této diplomové práce zabývat převážně z pohledu hmotněprávní úpravy, a to i vzhledem k obšírnosti tématu.

S ohledem na prameny, z nichž bude autorka čerpat, tyto budou kombinací české a zahraniční odborné literatury a dalších zdrojů, které budou analyzovány a systematicky využívány k vypracování diplomové práce a naplnění jejího cíle, jímž je zejména podat ucelený výklad problematiky trestných činů proti rodině a dětem jako celku a jejich některých společných rysů, který autorka mnohdy doplní o výklad rozhodovací praxe soudů spolu s výkladem vybraných kriminologických aspektů dané problematiky, zejména pak syndromu týraného a zneužívaného dítěte a kriminologických aspektů domácího násilí v intimních vztazích.

1. Obecně k hlavě IV. TZ

Nutnost ochrany rodiny a dětí a její význam v první řadě dokládá řada mezinárodních dokumentů, kterými je Česká republika vázána. Mezinárodní ochrana rodiny a dětí je pak zakotvena například v čl. 16 Všeobecné deklarace lidských práv a svobod, čl. 12 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, čl. 23 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, Úmluvě o právech dítěte, Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen aj. Ochrana rodiny a dětí je v České republice zaručena taktéž na ústavněprávní úrovni, a to zejména v čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, který uvádí, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona, a současně v druhé větě tohoto článku se zaručuje zvláštní ochrana dětem a mladistvým.¹

Hlava IV. zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále též „TZ“), poskytuje ochranu rodině a dětem před činy, kterými je narušován především zdárný a řádný vývoj dítěte, a vzhledem k tomu, že výchova je realizována a zajišťována především v rodině, i nerušený vývoj rodinných vztahů.² Objektem této skupiny trestných činů, který TZ chrání, je tedy zejména zájem společnosti na řádné výchově, výživě, tělesném a duševním vývoji dítěte či zájem na zachování institutu monogamie (srov. § 194 TZ).³

Do účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále též „ObčZ“), byla základní práva a povinnosti týkající se rodinných vztahů v rámci soukromoprávní úpravy upravena zákonem č. 94/1963 Sb., zákon o rodině (dále též „ZOR“). S ohledem na veřejnoprávní úpravu je potom trestní právo třeba považovat za ultima ratio, tedy krajní prostředek, kdy legitimitu trestněprávních zásahů může odůvodnit výlučně nutnost ochrany elementárních právních hodnot před činy zvláště škodlivými pro společnost. Trestní právo současně disponuje těmi nejcitelnějšími prostředky státního donucení a je možno je použít pouze tehdy, kdy neexistuje jiné řešení než řešení trestněprávní.⁴

Zásady a doporučení obsažené ve výše zmíněných mezinárodních dokumentech jsou kromě trestněprávních předpisů obsaženy i ve vnitrostátních předpisech soukromoprávního charakteru. Vedle ObčZ je to zejména zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, zák. č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo

¹ HRUŠÁKOVÁ, M., RABINSKÁ, I. In: JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017. s. 625.

² ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In: ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1902.

³ HRUŠÁKOVÁ, M., RABINSKÁ, I. In: JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 626.

⁴ NOVOTNÝ, O. In: NOVOTNÝ, O. a kol.: *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 45.

ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.⁵

1.1. Rodina

Legální definici pojmu *rodina* trestní právo postrádá a nenalezneme ji ani v obecné části TZ, ani ve zvláštních předpisech. Soukromoprávní úprava rodinného práva v ZOR definici rodiny neobsahovala a neobsahuje ji ani současný ObčZ. Občanský zákoník hovoří o poměru rodinném ve výkladu pojmu osoby blízké v prvním odstavci ustanovení § 22 ObčZ, kde osobami v tomto poměru jsou především příbuzní v řadě přímé, sourozenec, manžel nebo partner dle zákona upravující registrované partnerství. Patrně poslední legální definici rodiny tak obsahoval § 40 Obecného zákoníku občanského z roku 1811, který rodinu definoval takto: „*Rodinou se rozumějí rodičové se všemi svými potomky. Poměr mezi těmito osobami se nazývá příbuzenstvím, poměr však, který vzniká mezi jedním manželem a příbuznými druhého manžela, švagrovstvím*“.⁶

Rodina, jako základní jednotka, může mít několik možných forem, s ohledem na to, kdo ji tvoří. Ačkoliv tak v současnosti převažují rodiny tvořené rodiči a jejich biologickými dětmi, existují stále častěji i menšinové formy rodin, kdy jde nejčastěji o rodiny, ve kterých žije s dětmi rodič samoživitel, adoptivní rodiny, rodiny rozšířené sňatkem, či třeba třígenerační rodiny. Pojem rodiny lze tak vnímat z několika možných hledisek s ohledem na její konstrukci, zejména pak z hlediska biologického a sociálního.⁷

Důvodová zpráva k části druhé TZ hovoří o rodině jako o základní buňce společnosti, jejíž tradice jsou nedotknutelné a jejíž význam pro společnost je zcela zásadní a neocenitelný.⁸ Rodina je prvním místem socializace (většinou) a také místem, ve kterém se následně vytváří základy postojů, názorů a hodnotových systémů včetně přístupu ke světu a ostatním.⁹

1.2. Dítě a navazující pojmy

Pojmů vztahujících se k období dětství a dospívání se vzhledem k odlišnosti vymezení, zahrnutí různých věkových období a odlišností ve věcných souvislostech i třeba v rámci právních

⁵ VÁLKOVÁ, H., HULMÁKOVÁ. *Trestněprávní ochrana dětí podle nového trestního zákoníku*. Trestněprávní revue, 2010. roč. 9, č. 10. s. 307–312.

⁶ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

⁷ GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA J. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2. vydání. Praha: Grada, 2009. s. 91.

⁸ Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. TZ, č. 40/2009 Dz.

⁹ KOHOUTEK, R. *Základy užití psychologie*. Brno: CERM, 2002. s. 544.

úprav v jednotlivých zemích či literatuře vyskytuje vícero. Nejčastěji se jedná o pojmy: dítě, mladistvý, mládež či mladý dospělý. Jednu z nejvýznamnějších legálních definic přinesla na mezinárodním poli ochrany dětí jako globálního cíle Úmluva o právech dítěte, která byla Valným shromážděním Organizace spojených národů přijata v roce 1989. ČSFR Úmluvu ratifikovala v roce 1991.¹⁰

Úmluva o právech dítěte vymezuje pojem dítě v čl.1 Úmluvy takto: „*Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve*“.¹¹ V rámci vnitrostátní úpravy jsou dítě a mladistvý předmětem zvláštní ochrany zaručené již ústavním pořádkem v čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Trestní zákoník pak na potřebu zvýšené trestněprávní ochrany dětí a mladistvých pamatuje a trestá zásahy do jejich psychického, intelektuálního, rozumového či sexuálního vývoje a integrity (tedy situace, kdy je dítě poškozenou osobou) zpravidla přísněji. Trestní zákoník definuje pojem dítě ve výkladovém ustanovení § 126 TZ, kdy se pro potřeby trestního práva dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud TZ nestanoví jinak. V užším slova smyslu, který má potom na mysli právě § 126 TZ, se na dítě vzhledem k tomuto ustanovení pohlíží jako na předmět útoku některých trestných činů čili poškozenou osobu, zejména pak především, ale nikoliv pouze, s ohledem na hlavu IV. zvláštní části TZ.¹² Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále též „ZSVM“) pak, pro potřebu zákona a zvláštního přístupu vůči mládeži, zejména s ohledem na odlišnost úpravy trestní odpovědnosti mladistvých a trestního řízení vedeného proti mladistvému oproti obecné trestní odpovědnosti a obecného trestního řízení, upravených trestním zákoníkem, definuje v § 2 ZSVM pojem mládež, pod který spadají dvě skupiny, a to děti mladší patnácti let a mladiství. Dítětem mladším patnácti let se potom rozumí osoba, která v době spáchání činu jinak trestného (protiprávního činu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže) nedovršila patnáctého roku věku (tedy i v den patnáctých narozenin). Mladistvým je potom pro potřeby zákona osoba, která v době spáchání provinění čili trestného činu spáchaného mladistvým, patnáctého roku věku dovršila a současně nepřekročila osmnáctý rok věku. Oproti právní úpravě obsažené v TZ, který ve svých ustanovení pamatuje na ochranu dítěte zejména pokud je poškozenou osobou, ZSVM představuje odstupňovaný a vnitřně provázaný systém opatření, v jehož důsledku je poté možno reagovat na trestnou činnost mladistvých.¹³

¹⁰ VÁLKOVÁ, H. In: ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1344.

¹¹ Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, Článek 1.

¹² Tamtéž v 10, s. 1344.

¹³ ŠÁMAL, P. In: ŠÁMAL, P. a kol.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. 3. vyd.* Praha: C.H. Beck, 2011, s. 7.

2. Jednotlivé trestné činy

2.1. Dvojí manželství (§ 194 TZ)

2.1.1. Manželství

Manželství definuje občanský zákoník v ustanovení § 655 jako trvalý svazek muže a ženy, který vznikl způsobem stanoveným občanským zákoníkem, když zároveň stanoví, že hlavní účel manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Právní úprava tak navazuje na předchozí právní úpravu obsaženou v ZOR.

2.1.2. Předmět ochrany

Manželství je z pohledu českého občanského práva svazkem mezi mužem a ženou, tedy jinak řečeno mezi dvěma osobami, které jsou různého pohlaví. Právní úprava manželství byla před účinností ObčZ roztržena mezi tehdejší ZOR a občanský zákoník z roku 1964. Relativně nový institut registrovaného manželství jako svazek dvou osob stejného pohlaví zůstal v českém právu upraven samostatně zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů (dále též „**ZoReg**“).¹⁴

Jedním ze základních principů českého rodinného práva je tak princip monogamie, tedy soužití jednoho muže a jedné ženy. S ohledem na skutečnost, že manželství může vzniknout pouze mezi mužem a ženou, tak manželství nevzniká mezi osobami stejného pohlaví. Registrované partnerství v tomto ohledu totiž po obsahové stránce postrádá účel přikládaný manželství zákonodárcem, tedy založení rodiny a výchovu dětí. V souvislosti s ustanovením § 194 TZ by se pak v situaci, kdy by manželství uzavřela osoba, která je s jinou osobou v registrovaném partnerství, nebo jiném obdobném svazku,¹⁵ nejednalo o trestný čin.¹⁶

Objektem tohoto trestného činu je tak ochrana institutu monogamie, tedy párového soužití muže a ženy. Ochrana je pak poskytována pouze institutu manželství, nikoliv registrovaného partnerství. Občanský zákoník potom zakazuje uzavřít manželství tomu, kdo, s ohledem na ustanovení § 674 ObčZ, již uzavřel registrované partnerství, které doposud trvá, a současně

¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., KYSELOVSKÁ, T. In: KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol.: *Občanský zákoník: komentář. 2. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2020-. Velké komentáře. s. 1.

¹⁵ Např. *Pacte civile de solidarité* (Francie).

¹⁶ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In: ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník, 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1904.

i ZoReg zakazuje uzavřít registrované partnerství tomu, kdo již uzavřel jiné registrované partnerství, či manželství, které doposud trvá.¹⁷

V tomto konkrétním případě by pak soud vyslovil neplatnost takového manželství i bez návrhu, a to i v případě, že manželství již zaniklo s ohledem na ustanovení § 685 písm. a) ObčZ.

2.1.3. Současná právní úprava

Trestní zákoník v ustanovení § 194 TZ uvádí ve svých dvou odstavcích dvě samostatné skutkové podstaty, které se podstatně liší v otázce, kdo je pachatelem trestného činu dvojího manželství. V první řadě je jím dle § 194 odst. 1 TZ ten, kdo uzavře jiné manželství, ačkoliv se již nachází ve svazku manželském s jinou osobou a toto manželství trvá. Pachatelem tak může být pouze fyzická osoba, která je již vdaná nebo ženatá. K § 194 odst. 2 TZ potom trestní zákoník vymezuje trestnost jednání toho, kdo vědomě uzavře manželství s osobou, která již je v manželství jiném. Pachatelem je pak kterákoliv fyzická osoba.¹⁸

Objektivní stránka trestného činu dvojího manželství je v obou případech naplněna uzavřením bigamického manželství, kdy minimálně jedna z osob již v manželství je. Trestný čin je potom dokonán uzavřením manželství. V návaznosti se tak nejedná o trestný čin trvajících, proto promlčecí doba začíná běžet od okamžiku, kdy je uzavřeno druhé manželství.

Pro naplnění **subjektivní stránky** tohoto trestného činu je vyžadován úmysl. Pachatel si tak musí být vědom skutečnosti, že jeho manželství trvá, nebo s ohledem na § 194 odst. 2 TZ je si vědom, že vstupuje do manželství s osobou, která již vdaná či ženatá je, nebo musí být s následky minimálně srozuměn.¹⁹

S ohledem na ustanovení § 7 zákona č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále též „**ZTOPO**“) a povahu tohoto trestného činu, **pachatelem** nemůže být právnická osoba. Spáchání trestného činu dvojího manželství zákon trestá až dvěma léty vězení a tato hranice je shodná pro obě samostatné skutkové podstaty.

2.1.4. Registrované partnerství a nepřipustnost dvojího manželství

Před přijetím této právní úpravy o registrovaném manželství vnímaly stejnopohlavní páry nemožnost formalizace svého vztahu jako přímý rozpor se zásadami osobní svobody a rovnosti

¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., RABINSKÁ, I. In: JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 626.

¹⁸ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In: ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1904.

¹⁹ Tamtéž.

a nediskriminace na základě jiného postavení, které zaručuje článek 1 a 3 Listiny základních práv a svobod či Charta základních práv Evropské unie.

Stejnopohlavní páry se přijetím ZoReg dočkaly možnosti uzavření po právu plnohodnotného svazku. Registrované partnerství však obsahově nekopíruje institut manželství. Shodu můžeme najít například ve vzájemné vyživovací povinnosti, nutnosti změny některých skutečností po uzavření registrovaného partnerství, jako je změna údajů v občanských průkazech, jak je tomu u manželů. Patrně největším rozdílem mezi institutem manželství a registrovaným partnerstvím je skutečnost, že stejnopohlavním párům není umožněno osvojení dítěte. Z tohoto důvodu pak české stejnopohlavní páry nemají jinou legální možnost, než osvojit dítě v zahraničí (zejména USA), často i za pomoci institutu surogátního mateřství,²⁰ který je v zahraničí na vzestupu. Dalším problematickým bodem registrovaného partnerství je potom neexistence majetkového společenství, která je vnímána mnoha páry jako rovněž diskriminační.

Zajímavým faktem je, že registrovaným partnerům není uloženo žít spolu a být si rovni. Registrované partnerství zaniká smrtí jednoho z partnerů, prohlášením za mrtvého a rozhodnutím soudu o zrušení partnerství.²¹ Registrované partnerství rovněž zaniká, stejně jako manželství, změnou pohlaví jednoho, případně obou z partnerů (srov. § 29 odst. 2 ObčZ).

K datu sepsání této diplomové práce dochází patrně k historickému zlomu ve vnímání institutu manželství, když návrh zákona, který má umožnit manželství dvou osob stejného pohlaví, byl poslanci po letité odmlce schválen, a to v prvním čtení. Návrh tak v současné době směřuje na posouzení do výborů.

2.2. Opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195 TZ)

2.2.1. Svěřená osoba

Pro účely této kapitoly je nejprve nutno specifikovat pojem svěřená osoba, kterého je v názvu tohoto trestného činu užito, a to i s ohledem na skutečnost, že pojem dítěte je již výše definován v prvních kapitolách této diplomové práce a není tak nutno jej definovat znovu.

Ze samotného názvu § 195 TZ vyplývá, že svěřená osoba je osobou odlišnou od dítěte, ačkoliv by v jiné situaci, například u náhradní formy rodičovské péče – poručnictví, mohlo být dítě současně osobou svěřenou. V tomto směru tedy trestní zákoník chrání i jiné osoby, které jsou z nejrůznějších důvodů odkázány na pomoc druhých, kteří o ně mají povinnost pečovat.

²⁰ Srov. § 804 ObčZ – jediná zmínka o institutu náhradního mateřství v ObčZ.

²¹ NOVOTNÝ, P. a kol. *Nový občanský zákoník. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing, 2017. Právo pro každého (Grada). s. 121-133.

Svěřenou osobou je na rozdíl od dítěte dospělá osoba, tato však o sebe není schopna z nejrůznějších důvodů, jako je například stáří, těžká invalidita či kupříkladu opožděný vývoj, sama pečovat, či opatřit si pomoc.²²

Svěřením se pak rozumí skutečnost, kdy byla osoba svěřena do péče jiného z důvodu své vlastní ochrany, ať už třeba konkrétním rozhodnutím soudu (ve věci opatrovnictví fyzické osoby), či bez takového rozhodnutí ze zákonem stanovených důvodů, například na základě povinného převzetí péče v návaznosti na rodinné vazby (příbuzenství).²³

2.2.2. Současná právní úprava

Trestný čin dle ustanovení § 195 TZ ve své základní skutkové podstatě vymezuje trestněprávně relevantní jednání takto: *(1) Kdo opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc, a vystaví ji tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.*

Dalšími odstavci § 195 TZ vymezuje okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby. V tomto ohledu tak TZ reflektuje nejen hledisko těžších následků, jako je těžká újma na zdraví nebo smrt, ale současně závažnost takového jednání, dopustí-li se trestněprávně relevantního jednání pachatel opakovaně, na nejméně dvou osobách či na dítěti mladším tří let, které bude vždy vyžadovat zvláštní péči.

Jednou z okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je oprávněně skutečnost, že pachatel opustil dítě mladší tří let. V tomto případě vzniká samozřejmě vyšší riziko újmy na zdraví i na životě, než je tomu u dětí kupříkladu v předškolním věku.²⁴

K opuštění ve smyslu ustanovení § 195 TZ může dojít jak konáním, tak opomenutím a **pachatelem** tohoto trestného činu je pouze ten, kdo disponuje povinností o dítě nebo jinou osobu pečovat, má tedy zvláštní povinnost konat. Touto osobou je tedy typicky rodič, pěstoun, poručník či osvojitel nebo taktéž pracovník ústavu, ve kterém se vykonává ústavní či ochranná péče.

U svěřené osoby pak nejčastěji opatrovník určený soudem s ohledem na rozsah omezení svéprávnosti takovéto osoby.²⁵

²² HRUŠÁKOVÁ, M., RABINSKÁ, I. In: JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. vydání.* Praha: Leges, 2016. s. 626.

²³ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník, 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1909.

²⁴ VÁLKOVÁ, H., HULMÁKOVÁ, J. *Trestněprávní ochrana dětí podle nového trestního zákoníku. Trestněprávní revue.* 2010. roč. 9, č. 10.

²⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., RABINSKÁ, I. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. vydání.* Praha: Leges, 2016, s. 628.

Subjektivní stránka vyžaduje úmyslné zavinění. Je potom nutno rozlišit mezi situacemi, kdy úmysl pachatele směřuje pouze ke vzniku nebezpečí smrti nebo újmy na zdraví, a situací, kdy pachatel ví, že může dojít ke smrtelnému následku, a je s tímto srozuměn. Ve druhém případě by se nejednalo o trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby, ale s ohledem na konkrétní okolnosti by pachatel naplnil i skutkovou podstatu některého z trestných činů proti životu a zdraví, respektive jeho pokusu.²⁶

Objektem je zájem na řádné výchově a výživě dítěte, popřípadě jiné osoby, které jsou odkázány na pomoc druhého, který má vůči nim povinnost péče, a současně tak zájem na ochraně jejich života a zdraví. **Předmět útoku** vymezuje trestní zákoník v ustanovení § 195 v prvním odstavci a je jím dítě a jiná osoba, která si sama nedokáže opatřit pomoc.

2.2.3. Statistika

Kriminalita dle TKS – podrobná sestava o počtech skutků a škodách v České republice za období od 1.1.2016 do 31.12.2020.²⁷ Trestný čin opuštění svěřené osoby dle § 195 TZ vykazuje v průběhu let výkyvy jak v počtech registrovaných případů, tak v procentech objasněnosti. Jelikož se jedná o poměrně soukromý problém, který tedy často není registrován orgány činnými v trestním řízení (dále též „OTČR“), předpokládá se, že počty případů jsou pravděpodobně v průběhu každého ze statistických roků vyšší.

Rok	2016	2017	2018	2019	2020
Registrováno	18	7	8	10	3
Objasněno	15	2	7	4	1
Úspěšnost	83,3 %	28,6 %	87,5 %	40 %	33,3 %

2.3. Zanedbání povinné výživy (§ 196 TZ)

2.3.1. K zákonné povinnosti vyživovat

Ochrana rodičovství a rodiny s akcentem na zvláštní ochranu dětí a nezletilých je v českém právním řádu zaručena již v čl. 32 Listiny základních práv a svobod, vyživovací povinnost je pak blíže upravena ObčZ v části druhé, *Rodinné právo* (srov. § 697, § 760, § 915, § 920 ObčZ).²⁸

²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 10. 7. 1991, sp. zn. 1 Tzf 6/91.

²⁷ Statistické přehledy kriminality za období od 1.1.2016 do 31.12.2020. Policejní prezidium.

ČR. www.policie.cz [online]. [cit. 2021-06-04]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx> - veškeré statistické údaje v této práci byly čerpány z tohoto zdroje.

²⁸ Komentář k daným ustanovením In: KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. *Občanský zákoník: komentář. 2. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2020. Velké komentáře. s. 91,439,991,1024 (...).

S ohledem na skutečnost, že zanedbání povinné výživy je globálně diskutovaným problémem, jeho problematiku upravuje celá řada mezinárodních smluv, mezi nimi pak zejména Úmluva o právech dítěte,²⁹ Úmluva o vymáhání výživného v cizině z roku 1959, s ohledem na přeshraniční kooperaci – Úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti z roku 1973 či nařízení Evropské unie o výživném a na ně navazující Haagský protokol ze dne 30.11.2009 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti.³⁰

Hrazení výživného představuje jednání spočívající v zabezpečování a úhradě osobních potřeb oprávněných fyzických osob. Vyživovací povinností tedy nerozumíme pouze povinnost zabezpečit těmto osobám výživu ve vlastním slova smyslu, ale i uspokojení dalších potřeb oprávněného, mimo jiné tedy i hmotné a kulturní potřeby, a tyto potřeby pak uspokojit v rozsahu dané vyživovací povinnosti. Výživné může být hrazeno nejen formou poskytováním pravidelně se opakujících peněžitých dávek, ale i formou naturálního plnění.³¹ Plněním vyživovací povinnosti se rozumí taktéž výkon osobní péče o osobu oprávněného.³² Důležitým faktem je skutečnost, že povinnost vyživovat vyplývá přímo ze zákona a právo na výživné se nepromlčuje. Promlčení však podléhá práva na jednotlivá opětuující se plnění, jak vyplývá z dikce § 613 ObčZ.

Občanský zákoník upravuje několik druhů vyživovací povinnosti. Výživné mezi manžely (srov. § 697 ObčZ) a mezi rozvedenými manžely (srov. § 760 ObčZ), výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce (srov. § 920 ObčZ) a výživné mezi rodiči a dětmi a předky a potomky (srov. § 915). Výživné mezi registrovanými partnery a bývalými registrovanými partnery pak upravuje samostatně zákon o registrovaném partnerství (srov. § 10 - § 12 ZoReg).

2.3.2. Zařazení trestného činu § 196 TZ

Kategorizací soudně trestních deliktů se rozumí jejich rozdělení podle různých hledisek. V českém trestním právu hovoříme od účinnosti současného TZ o bipartici soudně trestných deliktů a TZ tak rozděluje trestné činy dle typové závažnosti na přečiny a zločiny (srov. § 14 TZ). V kategorii zločinů dále TZ vymezuje samostatnou podkategorii – zvlášť závažný zločin, jehož spáchání je spojeno s dalšími trestněprávně relevantními důsledky.³³ Trestný čin dle § 196 TZ je ve všech svých variantách **přečinem** (srov. § 14 odst. 2 TZ) a obsahuje dvě základní skutkové

²⁹ Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

³⁰ Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností, 32009R000.

³¹ Např. poskytnutí bydlení, ošacení apod.

³² HRUŠÁKOVÁ, M., In: Hendrych D. a kol.: *Právní slovník*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2009.

³³ JELÍNEK, J., In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 147.

podstaty (§ 196 odst. 1 TZ a § 196 odst. 2 TZ) a společnou kvalifikovanou skutkovou podstatu (§ 196 odst. 3 TZ), reflektující potrestání pachatele v případě, pokud pachatel vydá činem uvedeným v § 196 odst. 1 TZ a § 196 odst. 2 TZ oprávněnou osobu nebezpečí nouze.

S ohledem na hledisko, jakým způsobem (jakým druhem jednání) byl trestný čin spáchán, hovoříme o spáchání trestného činu konáním (komisivní delikty) a opomenutím (omisivní delikty – tyto se pak dále dělí na pravé a nepravé omisivní delikty). Jednat komisivně i omisivně je možno jak úmyslně, tak nedbalostně a trestný čin je možno spáchat i kombinací obou způsobů. Trestný čin dle § 196 odst. 1 TZ je tzv. **pravým omisivním deliktem**. Tento závěr lze učinit s ohledem na skutečnost, že pro pachatele existuje již zákonná povinnost konat a jejím opomenutím je založena trestní odpovědnost. Na druhé straně trestný čin dle § 196 odst. 2 TZ lze spáchat pouze konáním, a to vzhledem k tomu, že jednání pachatele je vymezeno pozitivními znaky – aktivní činností pachatele (co pachatel konal, co činil – *úmyslně se vyhýbá povinnosti*). V druhém odstavci § 196 TZ se tak jedná o **komisivní delikt**.³⁴

Dle druhu **následku** se trestný čin zanedbání povinné výživy řadí mezi **ohrožovací** delikty. Trestní odpovědnost pachatele tak nastává i pouhým ohrožením zájmu chráněným TZ, pak i s ohledem na odst. 3 výše uvedeného trestného činu (*nebezpečí nouze*) a zvláštní ustanovení o účinné lítosti (srov. § 197 TZ). V některých případech může dojít k situaci, kdy je trestný čin páčán po delší dobu. Trestný čin dle § 196 TZ předpokládá neplnění a vyhýbání se povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat, a to po dobu delší než 4 měsíce.

Z hlediska nauky se tak může jednat o trestné činy **pokračující, trvajících a hromadné**. Trestní zákoník nabízí definici pouze pokračování v trestném činu.³⁵ Definici trestného činu trvajících a hromadného v něm však nenalezneme.

Názory se v ohledu, zda se jedná o trestný čin trvajících nebo pokračující trestný čin s prvky hromadného, liší. Někteří autoři se kloní k variantě **trvajících trestného činu**,³⁶ ke které se kloní i judikatura, někteří naopak k variantě **pokračujícího trestného činu s prvky hromadného**,³⁷ kdy jsou jednotlivé neposkytnuté dávky vnímány jako jednotlivé skutky a účelové přerušení by pak nemělo na trestnost vliv. Náзор, že trestný čin zanedbání povinné výživy je pokračujícím trestným činem s prvky trestného činu hromadného, je například přijímán

³⁴ FRYŠTÁK, M., In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1114.

³⁵ § 116 TZ – Pokračováním v trestném činu se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují, byť i v souhrnu, skutkovou podstatu stejného trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou a souvislostí v předmětu útoku.

³⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1916, DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. [cit. 2021-6-7] Dostupné z databáze: ASPI.

³⁷ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. vydání*. Praha: Leges, 2016, s. 630., ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1594.

na Slovensku,³⁸ kdy předpokladem trestnosti činu je neplnění nebo vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti po dobu nejméně tří měsíců, bez ohledu na to, zda tyto následovaly po sobě.³⁹

Konstantní judikatura obecných soudů zastává názor trvajících trestného činu, *který je páchan, pokud pachatel zaviněně udržuje protiprávní stav, vyvolaný neplněním zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného.*⁴⁰ Pro procesní posouzení jednoty skutku tyto názorové odlišnosti význam nemají. Ustanovení § 12 odst. 11 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „TŘ“) zní následovně: „*Pokračuje-li obviněný v jednání, pro které je stíhán, i po sdělení obvinění, posuzuje se takové jednání od tohoto úkonu jako nový skutek*“. Pokračováním se tak nemyslí pouze pokračování ve smyslu § 116 TZ, ale taktéž pokračování v jednání trestných činů trvajících a hromadných.⁴¹ Z procesního hlediska pak neshoda v názorech má význam zejména s ohledem na § 12 odst. 12 TŘ. Pokud by byl přijat názor pokračujícího trestného činu s prvky hromadného, mohlo by být o jednotlivých skutcích rozhodováno samostatně.⁴²

2.3.3. Škoda z dlužného výživného

Osoba, vůči níž pachatel tohoto trestného činu neplnil svou vyživovací povinnost, je poškozeným ve smyslu § 43 TŘ. S ohledem na právo poškozeného obsažené v § 43 odst. 3 TŘ, tedy právo navrhnout soudu uložení povinnosti náhrady škody způsobené trestným činem, lze toto ustanovení v případě poškozeného trestným činem zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ aplikovat. Novelou trestního řádu⁴³ došlo k doplnění § 43 odst. 1 TŘ, a tedy výraznému posílení postavení oprávněného z dlužného výživného. Důsledkem této novely je tak možnost uplatnit dlužné výživné v adhézním řízení jako majetkovou škodu ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ, která byla poškozenému způsobena trestným činem. V rozsudku je tak možno uložit povinnost nahradit škodu z dlužného výživného.⁴⁴

³⁸ Stanovisko trestného kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. Tpj 15/1996.

³⁹ ŽILINKA, M. *Trestný čin zanedbania povinnej výživy a podmienené zastavenie trestného stíhania*. Trestněprávní revue, 2009. č. 8, s. 235-238, [cit. 2020-6-11]. Dostupné z databáze: Beck-online.

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 22. 5. 1966, sp. zn. 6 Tz 18/68.

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 2. 2003, sp. zn. II. ÚS 187/02.

⁴² Usnesení NS ČR ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. 3 Tdo 544/2009.

⁴³ Zákon č. 59/2017 Sb., Zákon o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů.

⁴⁴ ZÁRYBNICKÝ, L. *Vyživovací povinnost a trestněprávní následky jejího neplnění*. 2020-02-21. [cit.2021-06-01] Dostupné z: www.epravo.cz/top/clanky/vyzivovaci-povinnost-a-trestnepravni-nasledky-jejeho-neplneni-110685.html.

Před novelou trestního řádu představovalo dlužné výživné dluh z nesplněné zákonné povinnosti.⁴⁵ Oprávněná osoba, v jejíž věci bylo rozhodnuto o výživném v občanskoprávním řízení, tak disponovala vykonatelným rozhodnutím soudu o tomto výživném a v případě neplnění vyživovací povinnosti mohl oprávněný z tohoto titulu podat pouze návrh na soudní výkon rozhodnutí, případně mohla být povinnému uložena povinnost hrazení dlužného výživného pouze formou přiměřené povinnosti (§ 48 odst. 4 písm. i) TZ).⁴⁶

2.3.4. Současná právní úprava

Objektem trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ je nárok na výživu. Povinnost vyživovat vyplývá přímo ze zákona, a není tak z tohoto důvodu postižitelnosti nutné speciální rozhodnutí soudu o této povinnosti ani stanovení přesné výše takového výživného. Důležité je podotknout, že obsahovou otázku vyživovací povinnosti, tedy zda obviněný měl vyživovací povinnost v době činu a mohl výživné platit, řeší soud v trestním řízení jako předběžnou otázku (srov. § 9 odst. 1 TR).

Předmětem útoku je osoba, vůči které má pachatel zákonnou povinnost vyživovat. Neplněním vyživovací povinnosti je tak neposkytnutí obsahu výživného oprávněné osobě. Nárok na výživu je neprohlášený a ke vzdání se nároku na výživu se nepřihlíží. Pachatelem může být pouze fyzická osoba (srov. § 7 ZTOPO), která má zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného. **Místem spáchání** trestného činu dle § 196 TZ je jednak místo, kde se pachatel fakticky zdržuje, a jednak i místo, kde má osoba, které má být výživné hrazeno, trvalé bydliště.⁴⁷ Trestný čin zanedbání povinné výživy obsahuje dvě skutkové podstaty (§ 196 odst. 1 a 2 TZ) a společnou kvalifikovanou skutkovou podstatu (§ 196 TZ odst. 3). **Objektivní stránka** je naplněna, pokud pachatel po dobu delší, než čtyři měsíce neplní, byť z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, či se vyživování a zaopatřování jiného po tuto dobu úmyslně vyhýbá.

Subjektivní stránka může mít v případě § 196 odst. 1 TZ formu jak úmyslu, tak nedbalosti;

(1) Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

V případě § 196 odst. 2 TZ je pak vyžadována úmyslná forma zavinění:

⁴⁵ Srov. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21. 2. 1996, sp. zn. 3 To 108/96.

⁴⁶ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. [cit. 2021-6-7] Dostupné z databáze: ASPI.

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 22. 3. 1988, sp. zn. 1 Ntdf 9/88.

(2) *Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*

Pachatel může být potrestán odnětím svobody až na jeden rok v případě naplnění skutkové podstaty dle § 196 odst. 1 TZ, až na dva roky v případě § 196 odst. 2 TZ a v případě, vydá-li činem uvedeným v odstavcích 1 a 2 tohoto trestného činu oprávněnou osobu nebezpečí nouze, odnětím svobody na šest měsíců až šest let. Pachatelem může být pouze fyzická osoba (srov. § 7 ZTOPO). Subjektem tohoto trestného činu může být kdokoliv, kdo disponuje vyživovací povinností, jedná se tak o obecný subjekt trestného činu.

Novela TZ z roku 2012⁴⁸ doplnila TZ o ustanovení § 196a TZ. Touto novelou zákonodárce rozšířil TZ, ve snaze přimět neplatiče ke splnění výživové povinnosti, o uložení omezení o zdržení se řízení motorového vozidla. Takovéto omezení soud uloží tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhrazení dluhu na výživném bude mařeno či ztěžováno.⁴⁹ Od tohoto přiměřeného omezení může soud rovněž upustit na žádost odsouzeného, a to v případě, že bylo dlužné výživné odsouzeným uhrazeno (srov. § 359 TR).

Snaha státu o splnění vyživovací povinnosti oprávněnému často naráží na neplnění této povinnosti, aniž by vůbec byly dány předpokládané liberační důvody, například reálná chudoba povinného. Po pádu socialistického systému v České republice došlo k poměrně značnému nárůstu svobody osob na jejím území, včetně dalších, jako je svoboda podnikání apod., a legislativa nebyla zcela připravena v této době na sjednání nápravy při vyhýbání se nejen vyživovací povinnosti na dítě. Často tak docházelo k situacím, kdy rodiče, především pokud například podnikali, vykazovali záporná čísla v daňovém přiznání a ospravedlňovali tak neschopnost plnit vyživovací povinnost vůči, nejčastěji, svému dítěti. Z tohoto důvodu tak později vznikl tabulkový systém, který hodnotil faktory schopnosti rodiče a jeho eventuálního výdělku, a především jeho povinnost výživu zajistit, pokud se tento nenachází na hranici chudoby a není schopen zajistit výživu ani sobě.⁵⁰

Legislativní změna, kterou § 196a TZ přinesl, tak měla zcela jistě možným omezením řízení motorového vozidla motivovat neplatiče i s ohledem na skutečnost, že pro velké množství osob je řízení motorového vozidla zásadní a neoddělitelnou součástí běžného života. S ohledem na toto omezení pak pro úplnost zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční

⁴⁸ Zákon č. 390/2012 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., RABINSKÁ, I. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges. 2016. s. 631.

⁵⁰ SOLIL, J. *K problematice neplacení výživného ve smyslu trestního zákoníku*. 2014-08-13. [cit. 2021-06-11]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/k-problematice-neplaceni-vyzivneho-ve-smyslu-trestniho-zakoniku>.

činnosti, umožňuje taktéž provést exekuci pozastavením řídičského oprávnění, ovšem pouze tehdy, jestliže je v exekuci vymáhán nedoplatek výživného na dítě, které je nezletilé, a to potom bez ohledu na prodlení či výši nedoplatku. Toto pozastavení řídičského oprávnění pak může exekutor zrušit, budou-li splněny zákonné podmínky (povinný prokáže, že řídičské oprávnění je pro něj nezbytné z důvodu uspokojování svých potřeb apod).⁵¹

2.3.5. Zvláštní ustanovení o účinné lítosti

Zánik trestní odpovědnosti spáchaného trestného činu může nastat z několika důvodů. Obecnými důvody uvedenými v obecné části TZ jsou pak zejména účinná lítost (srov. § 33 TZ) promlčení trestní odpovědnosti (srov. § 34 TZ). Vedle těchto obecných důvodů, či důvodů upravených zvláště zákonem (například ZSVM) tak TZ obsahuje zvláštní případy zániku trestní odpovědnosti. Mezi těmito zvláštními případy je pak i ustanovení § 197 TZ, které stanoví, že trestní odpovědnost za trestný čin § 196 zaniká, jestliže;

- a) *trestný čin neměl trvale nepříznivých následků (takové následky, které by se, zejména pak u dětí, mohly projevit na jejich nepříznivém vývoji)*
- b) *a pachatel dodatečně splnil dříve, než soud započal vylašovat rozsudek.*

V případě druhé podmínky se současně pachatel musí aktivně o zaplacení přičinit, byť by dlužné výživné uhradili třeba jeho rodiče. Obě tyto podmínky tak musí být splněny současně. Tímto způsobem tak dává zákonodárce de facto poslední možnost nápravy, vedoucí k zániku trestní odpovědnosti u pachatele tohoto trestného činu.

2.3.6. Náhradní výživné

Neplnění stanovené vyživovací povinnosti a následná nepříznivá finanční situace oprávněného je v České republice dlouhodobým problémem mnoha rodin s dětmi. Institut náhradního výživného pak s primární problematikou stanovování a vymáhání výživného souvisí pouze nepřímo. Smyslem tohoto institutu je finanční pokrytí oprávněné osoby (nezaopatřeného dítěte) po zákonem stanovenou dobu a jeho cílem by měla být motivace oprávněné osoby

⁵¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., TELEČ, I. *Výživné v novém občanském zákoníku*. 2014-03-31. [cit.2021-06-11] Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vyzivne-v-novem-obcanskem-zakoniku>.

k důslednému využití nástroje vymahatelnosti práva na výživné.⁵² Oprávněnému by pak v případě složení zálohy byla poskytnuta jistota, že nezůstane bez prostředků nezbytných ke své výživě.⁵³

Zálohové, zálohované nebo náhradní výživné je tak pojmem vztahujícím se k zákonu č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném.⁵⁴ S účinností od 1.7.2021 se tak, typicky samoživitelům, dostane pomoci v případech, kdy druhým rodičem nezaopatřeného dítěte není výživné hrazeno, ačkoliv tento má vůči dítěti vyživovací povinnost. Jedná se tak o nový druh sociální dávky, kterou bude vyplácet Úřad práce prostřednictvím svých krajských poboček.⁵⁵

Oprávněnou osobou je pak dle § 3 zákona o náhradním výživném ten, v jehož věci probíhá k vymožení pohledávek na výživné exekuční řízení, řízení o soudním výkonu rozhodnutí (ne však v případě, že tyto byly pro nemajetnost povinného zastaveny), a ten, kdo má na území České republiky bydliště podle zákona o pomoci v hmotné nouzi. Zákon o náhradním výživném se pak stanovuje dle podmínek uvedených v § 4 zákona o náhradním výživném.

U výživného pro dítě tak může soud v případech hodných zvláštního zřetele (povinný podniká a podstupuje prokazatelně majetková rizika, sezonní zaměstnaní povinného nezaručující výdělek po celý rok) rozhodnout o tom, že povinný složí peněžní částku pro výživné splatné v budoucnu. Soud by tak měl učinit opatření v tom směru, aby výsledkem bylo zaručení pravidelné výplaty měsíčních splátek odpovídající stanovenému výživnému.⁵⁶ Principem zálohování výživného je tak podpora státu s ohledem na finanční situaci rodin, kterým se nedostává úhrady stanoveného výživného, a následné vymáhání příslušné částky po neplatičích soudní cestou či cestou exekuce. Zákon o zálohovaném výživném je tak po několika letech úporných debat na světě a jen s odstupem času se dozvíme, jak efektivní bude jeho působení na případné neplatiče.

2.3.7. Odnětí svobody ve vztahu k § 196 TZ

Trest odnětí svobody je v českém trestním právu univerzálním trestem, lze jej tedy uložit pachateli za každý trestný čin uvedený ve zvláštní části TZ. Trestem odnětí svobody se rozumí jeho tři formy – nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněně odsouzení k trestu odnětí svobody

⁵² Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném), č. 588/2020 Dz.

⁵³ STEHLÍK, O. *Zálohování výživného státem*. Právní rozhledy, 2013. 2013.05.15 [cit. 2021-6-11]. Dostupné z databáze: Beck-online. s. 159-165.

⁵⁴ Zákon č. 588/2020 Sb., Zákon o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů.

⁵⁵ VOGTOVÁ, D. *Zálohové výživné 2021*. [cit. 2021-6-11]. Dostupné z: <https://www.vasevyzivne.cz/zalohove-vyzivne-2021/>.

⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., In: Hendrych D. a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2009.

a podmíněně odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (srov. § 52 odst. 2 TZ). Zvláštním typem trestu odnětí svobody pak je výjimečný trest (srov. § 52 odst. 3 TZ, § 54 TZ).⁵⁷

Trest odnětí svobody chrání společnost před pachatelem trestné činnosti po dobu, kdy je pachatel ve výkonu trestu. Plní tak preventivní a výchovný cíl zákonodárce. Skutečnost, že je trest odnětí svobody univerzálním trestem však neznamená, že musí být uložen vždy. S ohledem na svou subsidiární povahu je možno jej uložit pouze tehdy, není-li v případě pachatele možno uložit jiný, alternativní trest (srov. § 52 odst. 1 TZ).⁵⁸

Ustanovení § 55 odst. 2 TZ je výrazem subsidiární zásady a pomocné role trestní represe, *kdy u typově méně závažných trestných činů, tedy u těch, u kterých horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život.* Před případným uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody je pak třeba vyloučit možnost uložení jiného trestu, který bezprostředně neodjímá pachateli jeho svobodu. Tedy v první řadě je možno uvažovat, zda nepřipadá v úvahu alternativní trest k trestu odnětí svobody a zda není vhodná jiná forma trestu odnětí svobody, například podmíněně odsouzení k trestu odnětí svobody.

Omezení, stanovené § 55 odst. 2 TZ se pak vztahuje pouze k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, nikoliv k jiným formám trestu odnětí svobody. Nepodmíněný trest odnětí svobody představuje nejcitelnější zásah do pachatelovy sféry a je tak nutné ukládat jej pouze v případech, kdy nelze účelu trestu, s ohledem na osobu pachatele a na jeho působení směrem k vedení řádného života, dosáhnout jinak.⁵⁹

Zvláštním případem je pak s ohledem na nepodmíněný trest odnětí svobody skutečnost, že pachatel spáchal trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 1 a 2 TZ. Uložení tohoto druhu trestu odnětí svobody je pak vázáno na podmínku, kdy nepodmíněný trest odnětí svobody je nutný s ohledem na účinnou ochranu společnosti vůči pachateli, anebo není naděje, že by bylo možno napravit pachatele jiným trestem. (např. pachatel byl za trestný čin zanedbání povinné výživy odsouzen opakovaně a v minulosti užití alternativní tresty nevedly k nápravě).⁶⁰

Je zřejmé, že zákonodárce v tomto směru zesílil nutnost důsledného zvážení případného uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, a to ohledem na skutečnost, že jeho uložení by došlo k výraznému zhoršení případné možnosti výdělků pachatele a následného plnění vyživovací

⁵⁷ KALVODOVÁ, V., In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020, s. 764.

⁵⁸ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., In: JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné, obecná část, zvláštní část. 5.vydání.* Praha: Leges, 2016, s.401-402.

⁵⁹ DRAŠTÍK, A., In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2015. [cit. 2021-6-9] Dostupné z databáze: ASPI.

⁶⁰ JELÍNEK, J., In: JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5.vydání.* Praha: Leges, 2016, s.146–147.

povinnosti oprávněnému. Soud je rovněž povinen uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody odůvodnit (srov. § 125 odst. 1 TR).

Ze statistického výkazu Policie České republiky lze vyčíst, že trestný čin zanedbání povinné výživy je i přes klesající tendence, zaznamenané mezi lety 2017, 2018 a 2020 stále jedním z nejčastěji se vyskytujících trestných činů.

Rok	2016	2017	2018	2019	2020
Registrováno	10 611	8 979	8 351	10 176	7 299
Objasněno	10 594	8 962	8 334	7 973	5 242
Úspěšnost	99,8 %	99,8 %	99,8 %	78,4 %	71,8 %

2.4. Týrání svěřené osoby (§ 198 TZ)

2.4.1. Týrání

Týráním se rozumí zlé nakládání s jinou osobou (v tomto případě rozumíme svěřenou osobou⁶¹ i dítě), které se vyznačuje vyšším stupněm hrubosti, bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako příkoří. Pojem svěřené osoby a dítěte je vymezen výše. Požadavek *určité trvalosti* takového jednání je pak nutno vnímat v kontextu intenzity. Není vyžadováno jednání soustavné nebo trvajících po delší dobu (ve srov. § 198 odst. 2 písm. d)).⁶²

Pachatelé výše uvedeného jednání často odkazují na skutečnost, že možná užívají určitých výchovných opatření, v tomto směru vůči dítěti, která mohou být hodnocena jako tvrdší, ale je k nim s ohledem na důraznou výchovu či chování dítěte nebo svěřené osoby důvod a jsou nutná. Jako argumentaci pak zmiňují výchovné praktiky svých vlastních rodičů. V minulosti bylo v České republice poměrně běžné trestat dítě vařečkou či třeba páskem a tyto praktiky se v některých současných rodičích nesou dodnes. Na druhou stranu je nutno podotknout, že ne každé hrubší jednání vůči dítěti je nutno považovat za týrání. To, že dítě občas dostane, lidově řečeno, přes zadek, ještě nemusí znaky týrání naplňovat.⁶³

Pro naplnění znaku *týrání* je nutné, aby soud posuzoval konkrétní povahu a důraznost opatření a výchovných metod a s jakou intenzitou tyto působí na fyzickou a psychickou integritu dítěte. Pokud by užitá prostředky přesahovaly nebo přesahují pro dítě únosnou hranici a znamenají pro ně psychické utrpení či strádání nebo jsou spojeny s ponižováním, čímž pak

⁶¹ Srov. s kapitolou 2.2.1.

⁶² DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. [cit. 2021-6-7] Dostupné z databáze: ASPI.

⁶³ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2013, sp. zn. 7 Tdo 1102/2013.

ohrožují jeho blaho (příp. duševní či fyzické zdraví), není podstatné, že pachatel trestá z výchovných důvodů.⁶⁴

Týrání dítěte může vyústit až v tzv. syndrom týraného dítěte, který popisuje samostatná kapitola této diplomové práce.

2.4.2. Současná právní úprava

Objektem trestného činu dle § 198 TZ je především zájem společnosti na ochraně osob, které s ohledem na svůj věk nebo z jiných důvodů jsou v péči nebo výchově jiných osob. **Objektivní stránka** náleží v jednání pachatele, který týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově. Za takovéto jednání může být pachateli uložen trest odnětí svobody na jeden rok až pět let. V případě naplnění kvalifikovaných skutkových podstat pak s ohledem na okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby hrozí pachateli trest odnětí svobody na dvě léta až osm let, a to v případech spáchání činu zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví a v případě spáchání činu nejméně na dvou osobách či po delší dobu. Způsobí-li pachatel výše uvedeným jednáním smrt nebo těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, bude potrestán trestem odnětí svobody na pět až dvanáct let.

Předmětem útoku tak je nejen dítě, ale i svěřená osoba, která pro stáří, invaliditu či třeba mentální retardaci apod. je odkázána na péči jiné osoby. Po subjektivní stránce je třeba úmyslu, v případě § 198 odst. 2 písm. d) TZ postačí nedbalostní forma zavinění.⁶⁵

Pojmy péče nebo výchova se rozumí nejen péče či výchova rodičů ve vztahu k jejich nezletilým dětem, ale taktéž jiná výchova (založená úředním rozhodnutím, pracovní smlouvou apod.). Vztah mezi pachatelem trestného činu týrání svěřené osoby a týranou osobou je vymezen jako péče a výchova, tento vztah může vzniknout též jen fakticky – neformálně na pouze konkludentním základě, a proto konkrétní způsob svěřeni či vzeti do péče není zákonným znakem trestného činu dle § 198 TZ. K naplnění skutkové podstaty trestného činu není nutné výslovné svěřeni na základě zvláštního aktu. Příkladem takového pachatele může být druh matky týraných dětí, který sice není s matkou ve vztahu manželském, není tedy biologickým otcem dětí, ale žije s nimi ve společné domácnosti (kupříkladu se podílí na výživě, uplatňuje výchovná opatření).⁶⁶

Pachatelem může být v případě trestného činu týrání svěřené osoby jak fyzická, tak právnická osoba (srov. § 7 ZTOPO).

⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. 8 Tdo 679/2019.

⁶⁵ ŠČERBOVÁ, V. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1608.

⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006.

Zajímavým faktem je možnost souběhu tohoto trestného činu spolu s trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 196 TZ. Souběh v tomto případě není vyloučen, neboť déletrvající odpirání stravy či neposkytování nezbytného ošacení je judikaturou hodnoceno jako zanedbání zákonné povinnosti vyživovat či zaopatřovat.⁶⁷

2.4.3. Odejmutí dítěte

V případě týraných dětí může dojít k situaci, kdy bude dítě rodičům, popř. osobám, v jejíž péči se nachází, odejmuto soudem jako výchovné opatření. Jedná se radikální zásah do rodičovských práv, a proto k němu může dojít pouze v nejzávažnějších případech ohrožení dítěte. Odebrat dítě z péče rodičů je možné jen na základě zákona (rozhnutím soudu) a jedná se o prostředek ultima ratio, proto před tímto krokem obvykle rodiče dostanou šanci k nápravě nedostatků a odstranění nebezpečí. Pokud však ke zlepšení situace nedojde a vyžaduje se, aby se dítě dostalo do příznivějšího prostředí, pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále též „ODPOD“) obvykle podá podnět soudu, a to spolu s návrhem na odejmutí dítěte z péče rodičů. Stejný postup se uplatní i v případě náhradní rodinné péče.⁶⁸

V případě odejmutí dítěte je třeba, aby byla konkrétní situace vyhodnocena velmi pečlivě. Legitimním důvodem pro odejmutí dítěte z péče tak není kupříkladu situace, kdy rodiče preferují alternativní způsob života a nevyužívají technických vymožeností doby.⁶⁹ Pokud je situace dítěte závažná tak, že vyžaduje okamžitý zásah, může dojít k umístění dítěte do zařízení pro děti, které vyžadují okamžitou pomoc (např. Klokánek) a v tomto zařízení může být dítě ponecháno pouze na dobu 24 h (poté musí být zajištěn souhlas zákonného zástupce dítěte s ponecháním dítěte v takovémto zařízení, nebo je případně příslušnými orgány podán návrh na předběžné opatření, kterým se o takovémto umístění dítěte do zařízení rozhodne do 24 h od návrhu). Následně soud rozhodne o umístění dítěte na nezbytnou dobu do vhodného prostředí, případně do péče jiné osoby. Odejmutí dítěte z péče má zásadně dočasný charakter. Maximální doba, po kterou může opatření soudu trvat, je 6 měsíců. Rodiče (případně jiné osoby) mají po dobu trvání opatření mít snahu pracovat na tom, aby dítě mohlo zpět ke své rodině. Pokud není možno, aby se dítě vrátilo do

⁶⁷ DURDÍK, T., DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. [cit. 2021-05-07] Dostupné z databáze: ASPI.

⁶⁸ ROGALEWICZOVÁ, R. In: ROGALEWICZOVÁ, R. a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018. s.113.

⁶⁹ Srov. Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2011, sp. zn. I. ÚS 2906/09.

původní rodiny, musí soud rozhodnout o jeho umístění buď do ústavní výchovy, náhradní rodinné péče, nebo péče třetí osoby.⁷⁰

2.5. Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ)

2.5.1. Domácí násilí a týrání

Problematika domácího násilí byla, z legislativního hlediska, až do 70. let 20. století de facto opomíjena. V té době již doznávalo tradiční přesvědčení, že žena je muži podřízena a muž může chování ženy usměrňovat ke své libosti, a společnost začala řešit dříve tabuizovaná témata. Počátky vnímání domácího násilí jako společenského problému souvisely s mnoha závažnými podobami dlouhodobého zneužívání manželky či partnerky. Tváří domácího násilí v původní podobě se stala americká občanka Francine Hughes, která v roce 1977 upálila svého manžela. Francine byla obětí domácího násilí prakticky od útlého věku a v dospělosti byla manželem bita, znásilňována a ponižována. Po letech psychického teroru tak spícího manžela, který ji ten den znovu znásilnil, vyhrožoval jí a ohrožoval nožem před dětmi, upálila.⁷¹ Obhájce Francine využil v té době probíhající diskuse o syndromu týrané ženy a Francine byla následně osvobozena pro „časově omezenou ztrátu přičetnosti“.⁷² Zajímavé je možná i porovnání s případem zmíněným v podkapitole – Beztrestnost dítěte, případem Cyntoii Brown, oběti obchodování s lidmi a dlouhodobého zneužívání spojeného s alkoholickým fetálním syndromem. Tyto případy si jsou v mnoha ohledech dle mého názoru podobné.

Pod pojmem týrání si můžeme představit základní typ, vzorec domácího násilí. Týrání je tak ztělesněním původního významu pojmu domácího násilí. Domácí násilí představuje velmi rozšířený a zároveň nejméně kontrolovaný druh násilí. Zahrnuje v sobě projevy jak psychického, tak fyzického a sexuálního násilí páchaného mezi osobami, které by si měly být nejbližší.⁷³ V červnu roku 2004 nabyla účinnosti novela TZ⁷⁴, která do něj vložila novou skutkovou podstatu trestného činu, tedy trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 TZ. Tímto krokem tak došlo k uzákonění povinnosti OTČR stíhat aktéra domácího násilí, a to bez ohledu na skutečnost, zda k němu dá poškozený souhlas (srov. § 163 TR).

⁷⁰ ROGALEWICZOVÁ, R. In: ROGALEWICZOVÁ, R. a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018. s.113.

⁷¹ Případ je mediálně znám pod názvem „Burning Bed“.

⁷² ČÍRTKOVÁ, L. *Domácí násilí: nebezpečné vztahy ve 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. s. 11-35.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Zákon č. 91/2004 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

A ačkoliv důvodová zpráva k výše uvedené novele hovořila o nutnosti vytvoření skutkové podstaty zahrnující pouze „domácí násilí“,⁷⁵ zákonodárce se k doslovnému pojmenování nové skutkové podstaty trestného činu jako *domácího násilí* nepřiklonil.

2.5.2. Současná právní úprava

Objektem trestného činu dle § 199 TZ je zájem společnosti na ochraně osob před domácím násilím. Zákon v tomto případě chrání jak osoby blízké (srov. § 125 TZ) ve vztahu k pachateli, tak i jiné osoby, žijící ve společném obydlí (např. podnájemník, rozvedená manželka). Společným obydlím, jako specifickým znakem, se ve smyslu tohoto ustanovení rozumí dům, byt nebo jiný prostor sloužící k bydlení a jeho příslušenství (chaty, ubytovny, koleje).⁷⁶ Důraz je kladen na faktický stav společného bydlení, bez ohledu na důvod právního titulu⁷⁷ či vedení společné domácnosti. Týraná osoba tak žije ve společném obydlí s pachatelem, což často ztěžuje možnost takovéto obydlí opustit. Na druhou stranu, pokud by týraná osoba společné soužití ukončila a definitivně se odstěhovala, nemůže jít o trestný čin dle § 199 TZ.⁷⁸

Objektivní stránka je naplněna v případě takového jednání, kdy pachatel osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí týrá. Definice pojmu týrání je vysvětlena výše. **Pachatelem** může být jen fyzická osoba (srov. § 7 ZTOPO), která s poškozenou osobou žije ve společném obydlí. Účastníkem na tomto trestném činu může být kterákoli osoba.⁷⁹

Subjektivní stránka vyžaduje úmysl. Pachatel může být v případě naplnění základní skutkové podstaty potrestán trestem odnětí svobody v délce šesti měsíců až čtyř let. Pokud se však pachatel dopustí jednání naplňujícího znaky kvalifikované skutkové podstaty § 199 TZ, jejímž obsahem jsou okolnosti podmiňující zvýšení trestní sazby, bude potrestán trestem odnětí svobody na dvě léta až osm let – v případě spáchání zvlášť surovým způsobem,⁸⁰ způsobení těžké újmy na zdraví, spáchání na nejméně dvou osobách, páchaním po delší dobu.⁸¹ V případě způsobení smrti či těžké újmy na zdraví nejméně dvou osob pak hrozí pachateli trest odnětí svobody v rozmezí pěti až dvanácti let.

⁷⁵ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, č. 91/2004 Dz.

⁷⁶ K pojmu obydlí srov. § 82 odst. 1 TR.

⁷⁷ Např. vlastnictví, nájemní vztah atd.

⁷⁸ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1446/2008.

⁷⁹ ŠČERBOVÁ, V. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1615.

⁸⁰ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014.

⁸¹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008.

2.5.3. Opatření v oblasti ochrany před domácím násilím

Výraznou změnu v oblasti ochrany před domácím násilím přinesl zákon č. 135/2006 Sb., zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, který zakotvil institut vykázání.⁸² **Vykázáním ze společného obydlí** se rozumí faktický úkon (pokyn nebo případně bezprostřední zásah) příslušníka Policie České republiky, pokud lze na základě zjištěných skutečností a s ohledem na předcházející útoky důvodně předpokládat, že se ten, kdo má být vykázán, dopustí nebezpečného útoku proti lidskému životu, zdraví, svobodě či lidské důstojnosti. Policista je oprávněn vykázat danou osobu z bytu nebo domu společně obývaného s osobou, která je útokem ohrožena, jakožto i z bezprostředního okolí. Vykázání trvá po dobu deseti dnů a tuto dobu není možno zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby.⁸³ Jedná se tedy o rozhodnutí příslušníka Policie České republiky, který jedná z úřední povinnosti.

Je-li pak jednáním osoby (v tomto případě účastníka řízení), proti které návrh směřuje, vážným způsobem ohrožen život, zdraví, případně svoboda či důstojnost, může předseda senátu soudu v občanském soudním řízení **předběžným opatřením** uložit účastníku, proti kterému bude opatření směřovat, aby dočasně opustil byt nebo dům společně obývaný s navrhovatelem, zdržel se setkávání a navazování kontaktů s ním. Toto opatření trvá jeden měsíc, nejpozději však zanikne uplynutím šesti měsíců od jeho vykonatelnosti. Pokud osoba závažně a opakovaně jedná proti takovému opatření vůči její osobě, může naplnit skutkovou podstatu trestného činu maření úředního rozhodnutí a vykázání (srov. § 337 TZ).⁸⁴ Výše uvedené předběžné opatření tak představuje občanskoprávní obranu v oblasti domácího násilí. Návrh na uložení předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí musí splňovat náležitosti⁸⁵ uvedené v § 402 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Vykázanou osobou se pak rozumí násilná osoba, vůči které bylo rozhodnuto o uplatnění institutu policejního vykázání nebo vykázání jako předběžného opatření soudu.⁸⁶ Smysl institutu vykázání je preventivní, účelem je pak krátkodobě zabránit pokračování domácího násilí, případně mu předejít či poskytnout osobám prostor konflikt vyřešit. Oproti předchozí právní úpravě již

⁸² Dle důvodové zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, č. 135/2006 Dz: „*Vykázáním se rozumí zásah do soukromého vztahu v podobě možnosti vykázat násilnou osobu na dobu určenou z bytu nebo domu společně obývaného s ohroženou osobou, jakož i z jeho bezprostředního okolí. Jde o rozhodnutí Policie ČR (podle navrhovaného § 21a zákona o Policii ČR) nebo předběžné opatření soudu (podle navrhovaného § 74b o.s.ř.)*“.

⁸³ § 44 odst. 2. zákona č. 273/2008 Sb., zákon o Policii České republiky.

⁸⁴ PŮRY, F. In: *HENDRYCH, D. a kol. Právní slovník. 3. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2009.

⁸⁵ Srov. k povaze předběžného opatření srov. § 88b TR, zejména § 88b odst. 1 TR kde „*předběžné opatření lze uložit pouze obviněnému*“.

⁸⁶ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, č. 135/2006 Dz.

nemá vykázání formu správního rozhodnutí. Vykázaná osoba je oprávněna podat proti zásahu námitky, na rozdíl od předchozí právní úpravy, kdy se osoba vykázaná musela odvolat. Dochází tak k možnosti zrychlení celého procesu.

Je třeba zdůraznit, že podmínky pro vykázání se plně nekryjí s vymezením týrání/domácího násilí, jak ho zná TZ, není zde vyžadována ani případná opakovanost ani dlouhodobost a vykázání je vázáno na sdílení společného obydlí. Pokud však násilná osoba týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící ve společném obydlí, policista zahájí úkony trestního řízení (srov. § 158 odst. 1 TŘ) nebo věc předá příslušnému orgánu. Policista poučí osobu ohroženou domácím násilím, a pokud je tato osoba současně obětí dle zákona č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále též „ZOTČ“), informuje ji o možnostech odborné pomoci.⁸⁷ Od roku 2007 do 30.04.2021 bylo PČR vykázáno přes šestnáct tisíc osob.⁸⁸

2.5.4. Statistiky

Co se týče počtu registrovaných případů trestného činu dle § 199 TZ, u tohoto druhu trestného činu je velká míra latence a skutečná čísla můžeme pouze odhadovat.

*Domácí násilí se kvůli vysoké latenci (ohlašovanost se odhaduje mezi 5 až 10 procenty) proto nazývá také násilím skrytým či násilím za zavřenými dveřmi.*⁸⁹ Typickými oběťmi domácího násilí jsou ženy, na druhé straně s čím dál tím větší otevřeností společnosti vůči tabuizovaným tématům zjišťujeme, že týrání bývají rovněž muži, a předpokládáme, s ohledem na společností vnímané postavení muže jako hlavy rodiny, že u těch bude míra latence pravděpodobně dokonce vyšší.

Rok	2016	2017	2018	2019	2020
Registrováno	522	515	465	535	428
Objasněno	397	374	328	353	256
Úspěšnost	76,1 %	72,6 %	70,5 %	66 %	59,8 %

⁸⁷ VANGELI, B. In: VANGELI, B. *Zákon o Policii České republiky. 2. vydání.* V Praze: C. H. Beck, 2014, s. 176

⁸⁸ BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. *Statistiky.* Zdroj dat: Asociace pracovníků intervenčních center ČR. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.domacinasili.cz/rubrika/statistiky/>.

⁸⁹ HRDÁ, L. *Když se z domova stane ještě větší past, než bývala.* 2020-03-25. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kdyz-se-z-domova-stane-jeste-vetsi-past>.

2.6. Únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou (§ 200 TZ)

2.6.1. Duševní porucha

Výklad pojmu duševní poruchy nalezneme v obecné části TZ, ve výkladových ustanoveních. Trestní zákoník definuje duševní poruchu v § 123 TZ takto: „*Duševní poruchou se rozumí mimo poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka*“.

Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-11) je již jedenáctou revizí tohoto seznamu mezinárodně uznávaných nemocí. Tato verze například na rozdíl od současné desáté revize rozeznává nemoc poruchy pozornosti s hyperaktivitou.⁹⁰ Verze MKN-11 bude státně oficiálně užívána od roku 2022.⁹¹ Světová zdravotnická organizace (WHO) charakterizuje duševní poruchu jako „*klinicky rozpoznatelný soubor příznaků nebo chování, který je ve většině případů spojený s pocitem tísně a narušením funkce*“. Samotné konstatování duševní poruchy ještě nezavazuje osobu trestní odpovědnosti. Pojem přičetnosti není identický s pojmem duševního zdraví a normality, jen některé duševní poruchy pak vykazují forenzní dopad.⁹²

2.6.2. Únos

Únos je možno vnímat s ohledem na výklad trestního zákoníku v několika rovínách. Trestní zákoník v první řadě užívá pojmu *únos* jakožto označení skutkové podstaty trestného činu dle § 200 TZ a dále pak v souvislosti se základní skutkovou podstatou trestného činu teroristického útoku (§ 311 odst. 1 písm. b) TZ). V souvislosti s § 200 odst. 1 TZ se únosem rozumí odnětí dítěte nebo osoby stížené duševní poruchou, a to z opatrování toho, kdo má o takovou osobu pečovat ať už na základě samotného zákona či kupříkladu úředního rozhodnutí. Rozdíl mezi § 200 TZ a § 311 odst. 1 písm. b) TZ lze spatřovat zejména ve skutečnosti, kdy v druhém případě se jedná o odvedení jiného (ne pouze dítěte či osoby stížené duševní poruchou) z určitého místa a následné zadržování této osoby proti její vůli, nejčastěji za použití pohrůžky násilím, způsobením jiné vážné újmy, lsti, záminky či třeba v mnoha případech za použití násilí.

Obě skutkové podstaty výše uvedených trestných činů se tak zásadně liší a je třeba si tyto rozdíly uvědomovat.

⁹⁰ Známa pod názvem: ADHD/attention-deficit-hyperactivity-disorder.

⁹¹ CUNIC, A. *What is ICD-11?* 2020-09-17. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.verywellmind.com/overview-of-the-icd-11-4589392>.

⁹² PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie a psychologie. 4. vydání.* Praha: Grada, 2021. s. 3.4

Výklad pojmu únos ve smyslu § 200 TZ je tak značně odlišný od chápání tohoto pojmu v běžné řeči a týká se výlučně odnětí z opatrování osob uvedených v § 200 odst. 1 TZ.⁹³

2.6.3. Současná právní úprava

Hlavní snahou této právní úpravy je posílení ochrany osob, které jsou z určitých důvodů, ať jsou jimi nízký věk, mravní vývoj či zdravotní handicap vyvolaný duševní poruchou, obzvláště zranitelné. Určité faktory jsou totiž určitým předpokladem nutnosti zvýšené péče o tyto jedince ze strany těch, kteří o ně na základě zákona, rozhodnutí soudu či už smluvního vztahu pečují.

Objektem tohoto trestného činu, jakožto předmětem ochrany, je nerušený výkon péče, který oprávněnému vůči dítěti nebo osobě stížené duševní poruchou přísluší. **Předmětem** útoku trestného činu podle § 200 TZ jsou děti nebo osoby stížené duševní poruchou. Pokud by dítě nabylo plné svéprávnosti před dosažením zletilosti (srov. § 30 ObčZ), nebylo by pak předmětem tohoto trestného činu, neboť na něj trestný čin nebude dopadat.⁹⁴

Objektivní stránka pak záleží v odejmutí dítěte nebo osoby stížené duševní poruchou z opatrování (péče) toho, kdo má povinnost o ně pečovat, a to buď na základě zákona samotného, nebo podle úředního rozhodnutí. Odnětí pak představuje zásah, který alespoň dočasně znemožňuje výkon péče. Takovýto zásah pak může spočívat v odvedení, odnesení či třeba odvozu.

Pachatelem může být jak fyzická, tak právnická osoba (srov. § 7 ZTOPO). Pachatelem ve smyslu § 200 TZ může být i rodič dítěte, odejme-li dítě z opatrování druhého rodiče, kterému bylo dítě svěřeno do péče rozhodnutím soudu. Pokud by však nastala situace, kdy soud ještě pravomocně nerozhodl o tom, komu z rodičů bude dítě do výchovy svěřeno, a jeden z rodičů dítě násilím či případně lstí odejme z opatrování druhého rodiče, u kterého se dítě zdržuje fakticky, nebude se jednat o trestný čin dle § 200 TZ.⁹⁵ **Subjektivní stránka** vyžaduje úmysl pachatele. Pachatel musí být alespoň srozuměn s tím, že dítě nebo osobu stíženou duševní poruchou odnímá z opatrování jiné osoby.⁹⁶

Hranice trestní sazby je v případě naplnění základní skutkové podstaty obsažené v § 200 odst. 1 TZ stanovena až na tři léta, potažmo je možno uložit peněžitý trest. Odnětím svobody na jeden rok až pět let pak bude potrestán pachatel, který spáchal čin s úmyslem opatřit sobě nebo jinému majetkový prospěch nebo ohrozí takovýmto činem mravní vývoj dítěte

⁹³ DURDÍK, T., DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z databáze: ASPI.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 14. 2. 1980, sp. zn. 4 Tz 6/80.

⁹⁶ ŠČERBOVÁ, V. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1619.

(srov. § 200 odst. 2 TZ). Odnětím svobody na dvě léta až osm let pak bude potrestán pachatel, který spáchá trestný čin jako člen organizované skupiny,⁹⁷ způsobí těžkou újmu na zdraví nebo získá činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch (srov. § 200 odst. 3 TZ). Pokud pachatel způsobí činem smrt či případně získá pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, bude potrestán trestem odnětí svobody v délce tři léta až deset let (srov. § 200 odst. 4 TZ).

Příprava je u trestného činu únosu dítěte nebo osoby stížené duševní poruchou s ohledem na § 200 odst. 5 TZ trestná.

2.7. Ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ)

2.7.1. Předmět ochrany

Právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu je jednou ze základních zásad rodinného práva. Dítě má právo vyrůstat v takovém prostředí, které přispívá jeho zdárnému vývoji a podněcuje jeho rozvoj. Právo dítěte na řádnou výchovu je v kontextu třeba chápat jako zajištění potřebné péče, odpovídající věku a zdravotnímu stavu dítěte. Součástí péče o dítě je pak v užším smyslu právě jeho výchova.⁹⁸

Výchovou rozumíme dlouhodobé i jednorázové záměrné cílevědomé jednání, jehož smyslem je optimální rozvoj člověka (dítěte), jeho optimalizace a dosažení pozitivních změn v osobnosti. Jedná se tak o organickou součást socializace člověka. Cílem výchovy by tak měla být určitá kvalita, kterou by si měl vychovávaný osvojit (soubor znalostí, způsoby chování, zvnitřnění mravní normy).⁹⁹ Ačkoliv výchova dítěte a dospívajícího probíhá tradičně nejčastěji v rodině (případně v náhradní rodinné či ústavní péči), ovlivňuje ji spoustu dalších faktorů, zejména pak škola či případně další instituce, se kterými je dítě v kontaktu, mimoškolní aktivity a celkově okolí, ve kterém dítě vyrůstá.

2.7.2. Současná právní úprava

Předmětem ochrany tohoto trestného činu dle § 201 TZ je zájem státu a společnosti na řádném tělesném, rozumovém a mravním a citovém vývoji dětí a na jejich výchově. **Předmětem**

⁹⁷ Srov. §107 TZ.

⁹⁸ ROGALEWICZOVÁ, R. In: ROGALEWICZOVÁ, R. a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 1.

⁹⁹ KOLÁŘ, Z. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. s. 409.

útoku mohou být pouze děti, a to bez ohledu na svou eventuální zletilost.¹⁰⁰ Eventuálně zletilými rozumíme dle § 30 odst. 2 ObčZ osoby mladší 18 let, které nabyly plné svéprávnosti před dosažením zletilosti přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství.

Tento trestný čin může být spáchán jak fyzickou, tak právnickou osobou. **Pachatelem** tak může být kdokoli, nejen ten, kdo má uloženou zvláštní povinnost péče. Výjimku pak najdeme v § 202 odst. 1 písm. d) TZ, kde pachatelem naopak může být pouze ten, který zvláštní povinností péče disponuje. V tomto případě se pak jedná o rodiče, osvojitele, poručníka a další.

Po **subjektivní stránce** může být tento trestný čin spáchán úmyslně i z nedbalosti. Zavinění se pak musí vztahovat na všechny znaky tohoto trestného činu. Ustanovení § 202 TZ se skládá ze dvou základních skutkových podstat a kvalifikované skutkové podstaty obsahující okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby. Mezi takovéto okolnosti patří spáchání činu ze zavrženíhodné pohnutky, páchání po delší dobu, opětovně nebo se ziskem značného prospěchu pro sebe nebo pro jiného. Hranice trestní sazby se pak v těchto případech může pohybovat mezi šesti měsíci až pěti lety.¹⁰¹

Ustanovení § 201 odst. 1 TZ obsahuje s ohledem na **objektivní stránku** čtyři základní formy jednání pachatele, kterými se pachatel dopustí ohrožení rozumového, citového nebo mravního vývoje dítěte, a to tím, že: a) svádí dítě k zahálčivému nebo nemravnému životu, b) umožní dítěti vést zahálčivý nebo nemravný život, c) umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, d) závažným způsobem poruší svou povinnost o dítě pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. Z dikce zákona je zřejmé, že trestný čin může být spáchán jak jednáním, tak opomenutím. Hranice trestní sazby je stanovena až na dvě léta.

Výklad pojmu ohrožení rozumového, citového nebo mravního vývoje byl podroben zkoumání zejména judikaturou. Předchozí právní úprava výše uvedené označovala archaickým výrazem *zpuštění*. Ohrožení rozumového, citového a mravního vývoje tedy vykládaly soudy v souvislosti s judikaturou tak, že znak je naplněn, osvojuje-li si dítě v důsledku jednání nebo opomenutí pachatele návyky, sklony a zájmy, které mohou zpravidla vést k jeho úpadku a k neschopnosti usměrnit jeho způsob života. Rozumí se jím mimo jiné taktéž propadnutí alkoholismu nebo drogové závislosti.¹⁰² Na druhou stranu se jedná o ohrožovací delikt, a proto

¹⁰⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., RABINSKÁ, I. In: JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 636-637.

¹⁰¹ ŠÁMALOVÁ, M. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1952.

¹⁰² Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1983, sp. zn. Tlpjf 169/82.

není nutné, aby došlo ke konkrétní poruše. Postačí pouze ohrožení citového rozumového či mravního vývoje dítěte.¹⁰³

Umožnění vést zahálčivý nebo nemravný způsob života představuje ze strany pachatele umožnění jednání, kterým přímo nebo nepřímo pachatel vytváří podmínky pro vznik nežádoucích návyků a sklonů. Nemravný život je možno vykládat jako takový život, který je veden v rozporu se zásadami morálky. Zahálčivým způsobem života je například parazitní způsob života, kdy osoba, přestože nemá dostatečné prostředky na svou vlastní obživu, nepracuje a tyto si pak opatřuje kupříkladu majetkovou trestnou činností. Umožnění opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem pak může spočívat v jednání, kdy pachatel, ačkoliv je srozuměn s jednáním dítěte, které není po právu, nepůsobí svým vlivem a dítě neodradí. Zahálčivostí může být i záškoláctví dítěte. Zavrženíhodným způsobem získání prostředků může být například dětská prostituce.¹⁰⁴

Závažné porušení povinnosti péče nebo jiné důležité povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti dle § 201 odst. 3 TZ přímo souvisí s ustanovením § 858 ObčZ. Rodičovská odpovědnost v tomto ohledu zahrnuje povinnost a práva rodičů spočívající v péči o dítě, zejména o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte či zajišťování jeho výchovy a vzdělání. Rodičovská odpovědnost, které se po právu nelze vzdát, soud může pouze její rozsah či trvání změnit (pozastavit, omezit, zbavit), vzniká narozením dítěte a zaniká nabytím jeho plné svéprávnosti.¹⁰⁵ Příkladem takového porušení může být například situace, že dítě bylo, z viny pachatele, přítomno opakovanému nebo dlouhodobému slovnímu či fyzickému napadání mezi jeho rodiči či jinými osobami dítěti blízkými či, byť krátkodobě, velmi závažnému či hrubému jednání.¹⁰⁶

Trestní zákoník v § 201 odst. 2 TZ postihuje jednání pachatele, který umožní, byť z nedbalosti, dítěti hru na výherním hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které umožňuje dítěti z takovéto činnosti získat peněžitou výhru. Pachatel pak může být potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti. Pachatelem může být jak právnická, tak fyzická osoba. Pro naplnění subjektivní stránky postačí zavinění z nedbalosti.

¹⁰³ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2019, sp. zn. 8 Tdo 600/2019.

¹⁰⁴ ŠÁMALOVÁ, M. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1952.

¹⁰⁵ NOVOTNÝ, P. a kol. *Nový občanský zákoník. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing, 2017. s. 524.

¹⁰⁶ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 8 Tdo 1231/2019.

2.8. Svádění k pohlavnímu styku

2.8.1. Pohlavní styk, sebeukájení dítěte, obnažování

Pohlavní styk je širokým pojmem, obecně se jím rozumí jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, nehlédě na pohlaví této osoby. Takto širokým záběrem je pak pohlavním stykem celá řada činností, jako je například soulož (coitus), styky provedené způsobem srovnatelným se souloží, zejména pak orální pohlavní styk (felace), anální pohlavní styk (coitus analis), zasouvání prstů do ženského pohlavního ústrojí (digitální penetrace), osahávání genitálií muže nebo ženy, sání prsních bradavek (sactustupratio) nebo kupříkladu zasouvání pohlavního údu muže mezi ženina prsa (coitus inter femora). Jedná se tak o širší pojem, než soulož.¹⁰⁷

Sebeukájením (ipsace, onanie, masturbace) se pak rozumí takové chování, při kterém osoba sexuálně ukájí sama sebe, čehož dosahuje drážděním vlastních pohlavních orgánů. Taktéž za sebeukájení považujeme praktiky, při kterých se osoba na svém vlastním těle dráždí a aktivuje tak své erotogenní zóny, jako je například hlazení hýždí, stehen, prsních bradavek atd. K sebeukájení pak dochází drážděním těchto orgánů nejčastěji vlastní rukou, nebo třeba vibrátory, umělými vagínami či jinými obdobnými předměty.

Obnažování dítěte pak představuje jednání spočívající ve vysvlékání se z oděvu, které má dítě na sobě, za účelem sexuálního vzrušení pachatele. Není zde nutné, aby ve výsledku došlo k celkové nahotě.¹⁰⁸

2.8.2. Současná právní úprava

Svedení spočívá v úmyslném vzbuzení rozhodnutí pro prostituční chování, za které je pak dítěti pachatelem poskytnuta úplata, výhoda či prospěch.¹⁰⁹

Komerční sexuální zneužívání dětí, jakožto užití dětí pro sexuální účely za finanční či jinou odměnu, je již od nepaměti celosvětově závažným problémem. S rozvojem technologií a možností potenciálních pachatelů bylo nutné tuto skutečnost řešit. V roce 1966 byl svolán světový kongres, který se konal v hlavním městě Švédska, Stockholmu, a jeho závěry byly svými směrnicemi přínosem pro nejen pro tehdejší Československo, ale celý svět. Obecně jsou

¹⁰⁷ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In: ŠÁMAL P. *Trestní zákoník. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012. s. 1834.

¹⁰⁸ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In: ŠÁMAL P. *Trestní zákoník. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012. s. 1849.

¹⁰⁹ WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005. s. 41.

rozeznávají tři hlavní formy komerčního sexuálního zneužívání dětí, a to sexuální turistika, dětská prostituce a dětská pornografie. Tento trestný čin přinesla do předchozího trestního zákoníku novela ZSMV z roku 2003 a současný TZ tak upravil dikci pouze minimálně.¹¹⁰

Objektem je zájem na řádném tělesném, rozumovém a mravním vývoji dítěte. **Pachatelem** tohoto trestného činu může být jak fyzická, tak právnická osoba, po subjektivní stránce je vyžadován úmysl. Smyslem této právní úpravy je pak především postih některých forem komerčního sexuálního zneužívání dětí a mladistvých. **Objektivní stránka** poté spočívá v nabídce, slibu nebo poskytnutí úplaty či jiné výhody dítěti nebo jinému (v tomto případě je tedy ochrana rozšířena, když nabídka či slib může směřovat nejen přímo vůči dítěti, ale i jiné osobě, např. kuplíři). Není pak rozhodné, zda dítě nebo jiná osoba s nabídkou či slibem souhlasila, samotnou nabídkou či slíbením je trestný čin dokonán.¹¹¹ **Předmětem útoku** jsou děti. Oproti předchozí právní úpravě, kdy slib či nabídka musely směřovat přímo k osobě mladší osmnácti let, tak současný TZ rozšiřuje objektivní stránku. Toto rozšíření patrně reflektuje stále častější situace, kdy jsou takovéto nabídky směřovány často vůči rodinným příslušníkům dítěte, či třeba kuplíři.

Okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby (šest měsíců až pět let) jsou pak upraveny v odstavci druhém § 202 odst. 2 TZ. Na rozdíl od předchozí právní úpravy zavedl současný TZ jako první okolnost podmiňující užití trestní sazby, spáchání trestného činu podle § 202 odst. 2 TZ na dítěti mladším patnácti let, která odráží nutnost implementace směrnice Rady EU 2004/68/SVV o boji proti sexuálnímu zneužívání dětí a dětské pornografii. Mezi další okolnosti uvedené v § 202 odst. 2 TZ dále patří pokračování v páchaní činu po delší dobu, opětovně a spáchání činu ze zavrženíhodné pohnutky (kupříkladu pomstychtivost), tuto je však třeba odlišit od zvlášť zavrženíhodné pohnutky, která je podmínkou pro uložení výjimečného trestu doživotí dle § 50 odst. 3 písm. a) TZ.¹¹²

2.8.3. Beztrestnost dítěte

Ustanovení § 203 TZ vyjadřuje obecnou právní zásadu, že nemůže být trestná osoba, k jejíž ochraně je příslušné trestněprávní ustanovení určeno. Z tohoto důvodu pak dle ustanovení § 203 TZ dítě, které žádá nebo přijme za pohlavní styk, své sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu, jinou výhodu či prospěch, není pro takovýto čin trestné (ani dle

¹¹⁰ DUNOVSKÝ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada, 2005. s 207-209.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In: ŠÁMAL P. *Trestní zákoník. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012. s. 1863-1867.

ustanovení o návodci či pomocníku). Toto ustanovení však nebrání trestnímu postihu jiného, kdo za výše uvedené jednání dítěte žádá nebo přijme úplatu či jinou výhodu, případně prospěch, a to i určený pro dítě.¹¹³ Ochrana dítěte, obsažená v § 203 TZ, dle názoru autorky, českého občana nijak výrazně nepřekvapí. Naopak by mohla překvapit skutečnost, že takováto ochrana není vždy ve světě dítěti poskytnuta.

Není tomu tak dlouho, kdy média zaplavily články pojednávající o případu americké občanky státu Tennessee, Cyntoii Brown. Tehdy šestnáctiletá Cyntoia Brown byla shledána vinnou z vraždy Johnyho Allena¹¹⁴ v prvním stupni a ozbrojené loupeže a souzena byla jako dospělá. Cyntoia zabila Johnyho Allena, člověka, který ji zneužíval, ve spánku. Později tvrdila, že tak učinila ze strachu o vlastní život. Cyntoia byla tehdy americkou veřejností, a zejména pak obžalobou, vnímána jako prostitutka, která se rozhodla okrást a zabít svého kuplíře, nikoliv jako oběť trestného činu obchodování s lidmi. V jejím případě naopak skutečnost, že provozovala prostituci, vedla mimo jiné k jejímu odsouzení ke dvěma, po sobě jdoucím, trestům odnětí svobody na doživotí s možností propuštění po 51 letech. Ačkoliv tak byla Cyntoia obětí domácího násilí a častých znásilnění a zneužívání a obchodu s lidmi, fetálního alkoholového syndromu apod., tyto skutečnosti byly zohledněny až v navazujících odvolacích řízeních, v podstatě až na jeho samém konci. Až v roce 2019, díky obrovskému vlivu médií a podpoře veřejnosti, byla Cyntoii udělena milost.¹¹⁵ Cyntoia strávila ve vězení 15 let svého života.¹¹⁶

Případ Cyntoii Brown tak poodhalil závažné nedostatky, které americký soudní systém v případě nezletilých vykazuje, zejména pak v případě státu Tennessee, potřebu zrušení minimální hranice trestní sazby pro nezletilé.¹¹⁷

V roce 2004, kdy byla Cyntoia zatčena, neexistovaly v Americe žádné zákony, které by zakazovaly obvinit dítě z trestného činu prostituce, ačkoliv už z definice dítě nedisponuje možností legálně souhlasit s pohlavním stykem, o to víc s prostitucí. V roce 2009, pět let po zatčení Cyntoii Brown, přijal stát New York, jako první z amerických federálních států, takzvaný „Safe Harbour Act“, který poskytuje ochranu mladistvým ve formě imunity v případě, že byl mladistvý účasten, ať již jakýmkoliv způsobem, komerčního poskytování sexuálních služeb.

¹¹³ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In: ŠÁMAL P. *Trestní zákoník. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012. s. 1863-1867.

¹¹⁴ See *State v. Brown*, No. M200700427CCAR3CD, 2009 WL 1038275 (Tenn. Crim. App. Apr. 20, 2009).

¹¹⁵ Tzv. *clemency* dle amerického justičního systému, je výrazem tzv. shovívavosti nad odsouzeným.

¹¹⁶ HAUSER, CH. *Cyntoia Brown is freed from prison in Tennessee*. 2019-08-07 [cit. 2021-06-01]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2019/08/07/us/cyntoia-brown-release.html>.

¹¹⁷ FRANK, D., D. *Cyntoia Brown case reveals entrenched problems with tennessee juvenile justice*. 2017-12-1. [cit. 2021-06-01]. Dostupné z: <https://theappeal.org/cyntoia-brown-case-reveals-entrenched-problems-with-tennessee-juvenile-justice-b4dd46e416e0/>.

Do roku 2019 přijalo toto opatření 34 států, včetně státu Tennessee v roce 2014. Pokud by byla Cyntoia Brown souzena o pár let později, pravděpodobně by bylo na případ pohlíženo jinak.¹¹⁸

Ačkoliv tak žádný federální stát ve Spojených státech legálně neumožňuje souhlas dítěte mladšího šestnácti let s poskytnutím pohlavního styku obecně, mnoho států stále trestně postihuje dítě v případě prostituce poskytované dětmi a institut beztrestnosti dítěte je tak pro americký právní systém stále prázdným pojmem.

2.9. Podání alkoholu dítěti

2.9.1. Předmět ochrany

Objektem je v případě tohoto trestného činu zájem na ochraně zdravého tělesného a duševního zdraví dítěte. Alkohol představuje návykovou látku, která je schopna způsobit u dítěte zdravotní potíže, zákon tímto ustanovením chrání děti, které s ohledem na svůj věk, nejsou schopny posoudit, jaký dopad může požívání alkoholu u nich samotných vyvolat. Z tohoto důvodu zákonodárce děti před negativními vlivy alkoholu chrání. Předmětem útoku jsou tak pouze děti.¹¹⁹

Alkohol je s ohledem na menší tělesné proporce a malou tělesnou hmotnost dítěte (a tedy podstatně menší objem krve) pro dítě mnohem nebezpečnější než pro dospělého. Tělo dítěte a mladistvého odbourává alkohol výrazně pomaleji, a navíc požitím alkoholu u dítěte může rychle nastat prudký pokles hladiny cukru v krvi, který může vést až k bezvědomí. Mladý organismus je rovněž mnohem náchylnější k závislosti.¹²⁰

Pro osoby mladší osmnácti let je tak v obecném měřítku složitější vyrovnat se s nepříznivými účinky alkoholu. Co vnímám jako obecný problém v českých rodinách, je, bohužel, Čechů pozitivní vztah k alkoholu. Není neobvyklé, aby součástí rodinného obědu či večeře bylo kupříkladu pivo, a současně není tak neobvyklé, aby bylo, i když patrně z velké části jen jako hlt, dítěti nabídnuto. České děti pak tak často alkohol nevnímají v rodině jako něco neobvyklého či nebezpečného, protože taktéž rodiče ve sklenice piva k obědu u pak třeba starších dětí nevidí problém, a pozitivní vztah k alkoholu, pokud samozřejmě dítěti chutná, je tak prohlubován. Z legislativního hlediska je téměř nemožné tyto, výše zmíněné situace úspěšně korigovat.

¹¹⁸ POWELL, A. *Cyntoia Brown's clemency must begin a #MeToo movement for unacknowledged sex trafficking survivors*. 2019-01-18. [cit. 2021-06-01]. <https://www.nbcnews.com/think/opinion/cyntoia-brown-s-clemency-must-begin-metoo-movement-unacknowledged-sex-ncna956101>.

¹¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., RABINSKÁ, I. In: JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 621.

¹²⁰ MACHOVÁ, J. a KUBÁTOVÁ, D. *Výchova ke zdraví. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2015. s. 69.

2.9.2. Alkohol

Alkohol je návykovou látkou ve smyslu § 130 TZ, která je spolu s dalšími návykovými látkami schopna nepříznivě ovlivnit jak psychiku člověka, tak i případně jeho ovládací, rozpoznávací a sociální schopnosti. Vedle pojmu alkohol je pak třeba vyložit pojem „alkoholický nápoj“, který je definován v § 2 zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, *jako nápoj obsahující více než 0,5 % objemových ethanolu*. V roce 2017 tak došlo ke zrušení předchozího zákona, zák. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, který alkoholický nápoj definoval jako *lihovinu, pivo či víno, nebo jiný nápoj obsahující více než 0,5 % objemového alkoholu*. Novelizací tak došlo k částečnému implementování směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/40/EU zejména s cílem sjednotit terminologii v této oblasti.

Cílem návrhu zákona o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek pak podle důvodové zprávy bylo zejména *zvýšení ochrany veřejného zdraví, zejména pokud jde o děti a mladistvé, ale zároveň zaměření na snížení dopadů škod působených návykovými látkami v rovině sociální, bezpečnostní a hospodářské*. Poměrně alarmujícím faktem je pak skutečnost roční spotřeby, která se dle důvodové zprávy z výše zmíněnému zákonu ustálila na převážně 10 l alkoholu ročně na obyvatele, a to včetně dětí. V roce 2011 dokonce Česká republika zaujala první místo evropské srovnávací tabulky reflektující spotřebu alkoholu u dětí a mladistvých.¹²¹

Je zřejmé, že relativně nová zákonná úprava tak cílí s ohledem na ochranu osob mladších osmnácti let na zvýšení opatření kontroly prodeje alkoholu a jeho následné konzumace mladistvými a dětmi. Problematickým se však jeví fakt, že prodej alkoholu dítěti nelze zcela efektivně kontrolovat. Možným řešením by mohlo být vytvoření sítě obchodů, ve kterých by se jako v jediných mohl alkohol prodávat, a to na základě licence. Už samotný vstup do těchto obchodů by pak byl možný pouze v případě, že se osoba prokáže platným občanským průkazem. Dle mého názoru by tato možnost byla rozhodně efektivnější, než je současná situace, kdy do obchodu, ve kterém se, mimo jiné, prodává také alkohol, může dítě vstoupit bez jakýchkoli těžkostí a ve výsledku je pak kontrola věku dítěte často opomíjena. Tento způsob prodeje kupříkladu funguje již dlouhou dobu zejména v severských zemích, jako je Švédsko či Norsko. Otázkou však zůstává, zda by tato forma v České republice, jejíž občané jsou zvyklí na automatický přístup k alkoholu, prošla.

¹²¹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 65/2017 Sb. o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, č.65/2017 Dz.

2.9.3. Současná právní úprava

Trestný čin podání alkoholu dítěti je v § 204 TZ upraven jedním odstavcem a to takto: „Kdo ve větší míře nebo opakovaně prodá, podá nebo poskytne dítěti alkohol, bude potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok.“

Skutková podstata je tak obsahově poměrně stručná, klíčovými pojmy je pak zejména opakovanost a větší míra předmětného podání. Opakovaně již z čistě lingvistického hlediska znamená podání, prodání či poskytnutí alkoholu více než jednou, tedy ne jednorázově. Spojka *nebo* pak v tomto případě představuje skutečnost, že při opakovaném prodání, podání či poskytnutí nemusí být naplněna podmínka větší míry. Je zřejmé, že kdyby tato část skutkové podstaty chyběla, mohlo by docházet k prodeji alkoholu osobám mladším osmnácti let právě způsobem opakovaného prodeje menšího množství alkoholu bez následné trestněprávní sankce. Prodání alkoholu, tedy poskytnutí za úplatu nezletilým, a zejména jeho zákaz je pak regulován zákonem č. 65/2017 Sb, o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.

Podáním jako způsobem poskytnutí pak může být kupříkladu darování či nalití v osobní přítomnosti osoby mladší osmnácti let, pouhým poskytnutím můžeme naopak rozumět výměnu alkoholu za jiný předmět. Větší míra je neurčitý právní pojem a je třeba s ním pracovat zejména s ohledem na věk a tělesnou a mentální vyspělost mladistvého. Je zřejmé, že tato míra je tedy individuální.¹²²

Judikatura za podáním, prodáním či poskytnutím „ve větší míře“ považuje jednání, které je schopno vyvolat nežádoucí účinky, jako jsou např. ztráta rovnováhy, zvracení apod. Při výkladu tohoto znaku je ovšem nutno reflektovat nejen množství podaného alkoholického nápoje a v něm obsaženého alkoholu, ale i nežádoucí důsledky, které se u osoby mladší osmnácti let projeví. Trestně právně relevantní jsou pak taková jednání, která měla za následek závažnější poruchu zdraví (otrava alkoholem, bezvědomí či jiné známky těžké opilosti).¹²³

Pachatel, případně návodce, nemůže být dle povahy trestného činu ten, na jehož ochranu je takovéto ustanovení směřováno. Pachatelem tedy může být každá trestně odpovědná fyzická osoba. **Subjektivní stránka** pak vyžaduje úmysl jednajícího.¹²⁴

¹²² ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. In: Šámal P. *Trestní zákoník. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012. s.1969.

¹²³ Usnesení Nejvyššího soudu 8 Tdo 789/2005.

¹²⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., RABINSKÁ, I. In: JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. vydání*. Praha: Leges, 2016. s. 641.

3. Syndrom CAN

3.1. CAN – Child Abuse and Neglect

Child Abuse and Neglect (dále též „CAN“), česky označovaný jako syndrom týraného a zneužívaného dítěte, představuje soubor nepříznivých příznaků souvisejících s vývojem dítěte a jeho postavením ve společnosti, především pak v rodině. Tyto příznaky jsou pak výsledkem nejčastěji úmyslného ubližování dítěti, které může vést v nejzazším případě až k jeho zahubení. Syndrom CAN se vyznačuje různorodými jevy, ohledem příčin, mechanismů, závažnosti a následného dopadu na život dítěte a jeho nejbližšího i vzdálenějšího prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Nejedná se vždy o jednostranné působení pachatele na dítě, ale taktéž o zvláštní interakci osob zúčastněných, složek a podmínek, ve kterých proces probíhá. Rozvoj tohoto syndromu je více či méně určen společensko-kulturním vzorcem vztahů rodičů (dospělých) a dětí, postavením rodičovství a jeho společenského významu.¹²⁵

Dítě, které se v důsledku špatného zacházení stalo obětí násilí, je obětí trestného činu dle ZOTČ a je třeba s ním určitým způsobem pracovat. Pokud dítě násilí na něm způsobené přežilo, dostává se často do postavení svědka.

3.1.1. Vývoj syndromu a jeho obsahové části

V polovině 20. století si odborníci z oboru lékařství začali postupně všimnout závažných zranění (somatických poškození) dětí, které byly zjevně způsobovány jinak, než nahodilým úrazovým dějem – byly způsobovány záměrně. Jednalo se o nejrůznější poškození, která byla s ohledem na způsob vzniku nazývána *neúrazová zranění*. Šlo především o zlomeniny, popáleniny, krvácení nejrůznějšího druhu, případně smrt. Tehdejší šetření pak nejčastěji odhalila původce tohoto úmyslného ubližování, který byl na tehdejší dobu překvapivý – členy vlastní rodiny.¹²⁶

Případy špatného zacházení s dětmi se ve světě vyskytují od nepaměti. Až postupem času a zejména s rozvojem západní společnosti přichází větší uvědomění si tohoto problému ze strany jednotlivců a s ním spojená vlna snahy ze strany dobrovolných organizací a států. Tato snaha je potom namířena v první řadě zejména na nutnost vzdělání společnosti směrem k tomuto relativně tabuizovanému jednání, nejčastěji rodičů dítěte, spojeného s týráním, zanedbáváním a zneužíváním

¹²⁵ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 15.

¹²⁶ DUNOVSKÝ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada, 2005. s. 18.

dětí, a v druhé řadě na nutnost ochrany dětí samotných. Jedním z mezníku na poli ochrany práv dítěte bylo založení charitativní organizace National Society for the Prevention of Cruelty to Children, která pomáhá dětem v nelehkých situacích již přes 130 let.¹²⁷

První formování obsahové náplně CAN bylo v rámci jejího vývoje zaměřeno zejména na fyzické **týrání** dítěte, tedy nejsnadněji odhalitelnou formu týrání, s ohledem na častá somatická poranění dítěte a jeho nutnou hospitalizaci.

V zahraniční literatuře se tak špatné zacházení s dítětem či nepečování o něj označovalo jako *maltreatment*, který v roce 1963 americký pediatr a virolog Dr. C. Henry Kempe a jeho kolegové přejmenovali na syndrom bitého dítěte (Battered Child Syndrome). Kempeho práce přispěla k hlubšímu pochopení tohoto jevu i v rámci širší společnosti a vedla mimo jiné k postupnému přijímání zákonů na poli ochrany dětí, zejména pak nutnosti hlášení týraného dítěte, což vyústilo v rozšíření pojmu samotného syndromu o **zneužití dítěte** – tzv. Child Abuse. Postupným poznáváním případů týrání dětí se rovněž ukázala spojitost mezi týráním a následným rozvinutím emocionálního a psychického traumatu u dítěte, kdy se ukázalo, že duševní a citové týrání může mít jak aktivní (verbální, slovní abusus, šikana), tak pasivní formu (psychická deprivace, nedostatek lásky). Zejména s ohledem na hlubší poznání pasivní formy emocionálního a psychického týrání dítěte a jeho důsledků došlo k formulaci druhé části syndromu CAN – **zanedbávání dítěte** (Child Neglect). Postupem času, a s ohledem na proměnlivost syndromu CAN, se součástí obsahové části syndromu stalo i sexuální **zneužívání** dítěte.¹²⁸

3.2. Formy týrání

Obecně můžeme rozlišovat mezi čtyřmi hlavními typy týrání dětí, které lze typicky identifikovat, poznat a případně ohlásit. Jedná se o **zanedbávání, tělesné týrání, sexuální zneužívání a psychologické (nebo emocionální) zneužívání**. Oběti týrání v dětském věku, vykazují obecně vyšší predispozice k případnému násilí, drogové a alkoholové závislosti, páchaní trestné činnosti či jinému rizikovému chování v dospělosti.¹²⁹

¹²⁷ Viz informace dostupné z: www.nspcc.org.uk.

¹²⁸ DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 16-18.

¹²⁹ TURNER, A. R., ROGERS, O. H. *Child Abuse: Indicators of Psychological Impact and Prevention*. Nova Science Publishers. 2012. s. 1-5.

3.2.1. Tělesné týrání

Zranění jsou v dětství běžná. Přestože je většina dětských poranění dílem náhody, musí lékař pracovat s možností, že téměř každé zranění somatického charakteru může být důsledkem týrání. Problematické je zjišťování zejména u dětí, které ještě nedisponují verbálními schopnostmi. Důsledky týrání u těchto dětí mohou být často skryty a nedostatek medicínské historie (předchozí zlomeniny, podlitiny) může vést k opomenutí lékaře zkoumat možný důsledek týrání.¹³⁰

Tělesné/fyzické týrání můžeme dále dělit na fyzické týrání aktivní a pasivní povahy. **Tělesné týrání aktivní povahy** představuje veškeré akty násilí vůči dítěti, v rámci kterého dojde k jeho tělesnému zranění, trvalému poškození či dokonce usmrcení. Důsledkem takového násilí pak mohou být zranění zjevná (typicky podlitiny, zlomeniny, traumata) či skrytá (vnitřní poranění). Fyzické týrání aktivní povahy může mít různou podobu, nejčastěji se jedná o surové bití rukama, pěstí, opaskem, hadicí, kopání, tahání za vlasy, pálení cigaretou, škrcení, prudké třesení s malým dítětem,¹³¹ svazování, topení a další. **Pasivní forma tělesného týrání** typicky spočívá v nedostatečném uspokojování biologických potřeb dítěte. Může se jednat o situace, kdy dítěti není poskytován dostatek potravy,¹³² potraviny jsou podávány nepoživatelné, není věnována dostatečná pozornost směrem k vlastní hygieně dítěte atd. Ve výsledku se tak jedná o situace, které mohou vést k ohrožení nejen tělesného, ale i duševního zdraví dítěte, v nejhorším případě k jeho zahubení.¹³³

3.2.2. Psychické týrání a zneužívání

Psychické týrání a zneužívání představuje takové jednání, které může mít ve svém důsledku nepříznivý vliv na emoční vývoj dítěte. Takovéto jednání může mít formu slovních útoků směřujících vůči sebevědomí dítěte, opakované ponižování, odmítání či zavrhování dítěte. Může se rovněž jednat o situace, kdy je dítě vystavováno opakovaným domácím konfliktům, násilně izolováno anebo kontrolováno s cílem vyvolání citového ohrožení. Ve svém důsledku může psychické týrání u dítěte vyvolat následky, jako jsou různé tendence k závislosti, poruchy

¹³⁰ American Academy of Pediatrics. *Child Abuse: Overview and Evaluation*. [2021.06.13]. Dostupné z databáze: Legal Source.

¹³¹ Tzv. Shaken Baby syndrome: vážné poranění mozku v důsledku prudkého a násilného zatřesení dítěte.

¹³² Tzv. Failure to thrive syndrome: porucha způsobená nedostatečnou výživou, výrazná podváha, možné zastavení růstu.

¹³³ HOFERKOVÁ, S., ŠVRČINOVÁ, L. *Syndrom CAN*. Projekt FRVŠ č. 648/2009/GŘ. [2021.06.13]. Dostupné z: http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/16cs_2.pdf&original=Syndrom_CAN_text.pdf.

příjmu potravy či budoucí agresivní chování, nebo naopak tendence být obětí domácího násilí v budoucích vztazích. U psychicky týraných dětí taktéž častěji dochází k viktimizaci dalšími negativními jevy – v důsledku sníženého sebevědomí se stávají daleko snáze obětí šikany v dětském kolektivu, mobbingu (druh šikany) na pracovišti apod.¹³⁴

Psychické týrání je nejrozšířenějším druhem týrání vůbec a je vůbec nejobtížnější je diagnostikovat.

3.2.3. Sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání (CSA)¹³⁵ představuje druh zneužívání, v důsledku kterého je dítě zapojeno do sexuální aktivity s cílem poskytnout pachateli sexuální uspokojení nebo určitý finanční prospěch. Jedná se tak nejčastěji o navazování kontaktů s dítětem pro sexuální účely, obtěžování, znásilnění, prostituce, pornografie, exhibice, incest a další sexuálně vykořisťovatelské aktivity.¹³⁶

Prevalenci sexuálního zneužívání dětí lze jen odhadovat kvůli vysoké latenci. Odborníci se shodují, že výskyt sexuálního zneužívání je mnohem vyšší, než uvádějí statistiky. Tím, že sexuální násilí na dětech není jednotně a striktně ve světě definováno (různost obsahu), statistiky jsou pouze orientační.¹³⁷ Sexuální zneužití je pro dítě neuvěřitelně traumatickým zážitkem, v závěru často spojeným s vyhrožováním smrtí (ať už dítěte samotného, nebo blízkého člověka) v případě, že se dítě bude snažit vyhledat pomoc.

Mnoho odborníků se postupem času začalo zajímat nejen o samotnou obsahovou stránku sexuálního zneužívání, které dítě případně zažilo, ale rovněž o to, co se s dítětem stane, když své tajemství někomu svěří. Odborníky v tomto ohledu překvapila skutečnost, kdy velká část dětí svá tvrzení vzala následně zpět. Dětský pediatr R. Summit nazval tento jev **syndromem dětského přizpůsobení pohlavnímu zneužití (CSAAS)**¹³⁸ a upozornil na skutečnost, že konfrontace prožitku dítěte s realitou okolního světa vychází často v neprospěch dítěte, dítě je sekundárně viktimizováno, často z důvodu, že jim dospělí nevěří, a dítě tak ztrácí naději a důvěryhodnost a následně se uzavírá do sebe. Syndrom přizpůsobení se pohlavnímu zneužití prochází fázemi od

¹³⁴ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. s. 21-23.

¹³⁵ Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte-Child Sexual Abuse.

¹³⁶ TURNER, A. R., ROGERS, O. H. *Child Abuse: Indicators of Psychological Impact and Prevention*. Nova Science Publishers. 2012. s. 10-11.

¹³⁷ Child Sexual Abuse Statistics. [2021.06.14]. Dostupné z: <https://victimsofcrime.org/child-sexual-abuse-statistics/138-Child-Sexual-Abuse-Accommodation-Syndrome>.

utajování, bezmocnosti, svedení a přizpůsobování až po opožděné, konfliktní a nespravedlivé odhalení a odvolání výpovědi.¹³⁹

Syndrom přizpůsobení se pohlavnímu zneužití však sám o sobě způsobil zejména americkému soudnictví problémy. Sám Summit pak kritizoval forenzní použití CSAAS jako důkazního prostředku v průběhu soudního procesu, neboť CSAAS měl prvotně sloužit k možnému vysvětlení, proč některé děti svou výpověď týkající se sexuálního zneužití odvolávají. Summit nesouhlasil s generalizováním CSAAS jako vědeckého důkazního prostředku, neboť by v praktické rovině vedlo takovéto užití k problémům. Pokud by se totiž CSAAS aplikoval jako vědecky dokázaný důkazní prostředek, vedlo by jeho užití kupříkladu k tomu, že pokud by dítě vypovědělo negativně (nebylo obětí sexuálního zneužívání), automaticky by se předpokládalo, že dítě se nachází ve fázi utajování. Rozsáhlou diskusi a komplikace s ohledem na přijetí CSAAS jako předmětu znaleckého posudku pro expertní výpověď tak ukončilo rozhodnutí Nejvyššího soudu USA z roku 2018 ve věci *Stát vs. J.L.G.*,¹⁴⁰ ve kterém judikoval, že CSAAS nemá dostatečně vědecký základ, aby mohl být předmětem znaleckého posudku.¹⁴¹

Poznání psychologie oběti sexuálního zneužívání je zcela nesporně důležitým krokem k tomu, aby bylo v budoucnu možno odhalit případy sexuálního zneužívání dětí, dopadnout jejich pachatele a sexuálnímu zneužívání případně zamezit, je však třeba, aby zejména lékaři a následně pak OTČR přistupovali k jednotlivým případům sexuálního zneužívání dětí individuálně a s maximální pečlivostí a citlivostí směrem k dítěti.

3.2.4. Zanedbávání

Samotná definice zanedbávání je značně problematická. Výzkumy i klinická praxe často tendují k směšování týrání a zanedbávání, ačkoliv mnohé výzkumy naopak ukazují, že zanedbávání a týrání jsou rozdílnými formami špatného zacházení s dětmi. Zanedbávání nikdy nedosáhlo „statusu“ klinicky definovaného syndromu, přestože je zanedbávání péče o dítě tak často používaný termín, není jasně definován.

Zanedbávání není statistickým fenoménem a na rozdíl od dalších forem syndromu CAN musíme zanedbávání posuzovat v širším kontextu sociálních a kulturních norem. Zanedbání vztahujeme k situacím vyplývajícím z nedostatku péče poskytované typicky rodiči. V tomto

¹³⁹ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 74-75.

¹⁴⁰ *State v. J.L.G.*, 234 N.J. 265, 190 A.3d 442 (N.J. 2018).

¹⁴¹ BARBARITO, E. *Sex Abuse Accommodation Syndrome Declared Unscientific And Inadmissible*. Dostupné z: <https://www.einhornlawyers.com/blog/criminal-law/sex-abuse-accommodation-syndrome-declared-unscientific-and-inadmissible/>.

případě není dítě obětí agrese dospělého, ale jeho neaktivity. Zanedbávání je spojeno (s ohledem na ostatní formy CAN) mnohem více s vnímáním lidských, respektive kulturních norem a zrcadlí kulturní podmínky daného regionu. Z tohoto důvodu vyplývá fakt, že tuto formu syndromu CAN nelze jednoduše porovnávat s ostatními formami, neboť bez znalosti kulturního, ekonomického, právního či sociálního kontextu jej nelze jednoduše vysvětlit a uvést ve statistikách.¹⁴²

Zanedbání se vyznačuje zejména nedostatkem péče způsobující závažné ohrožení dítěte, nebo znamenající pro dítě nebezpečí. Můžeme rovněž rozlišovat mezi tělesným a citovým zanedbáváním, zanedbáváním vzdělání či zdravotní péče. Pro případné posuzování stupně zanedbávání pak můžeme rozlišovat mezi těžkým zanedbáváním, které děti staví do situace, kdy je jejich život a zdraví ohrožen bezprostředně (děti žijící v izolaci, v přítomnosti zvířat), a všeobecným zanedbáváním, pro ně je typické nedostatečné ošacení dítěte, jeho nedostatečná výživa, lékařská péče i nedostatečná ochrana před obecně patologickými sociálními jevy (alkoholismus, toxikomanie).¹⁴³

Krajní případy zanedbanosti, jak bylo řečeno výše, je možno pozorovat zejména na případech, kdy děti vyrůstaly izolovaně uvnitř lidské společnosti. Nejčastěji vyskytující se případy jsou případy, kdy dítě vyrůstá v izolaci lidské společnosti.¹⁴⁴ Méně je pak kupříkladu případů, kdy dítě vyrůstá v divočině, odkázáno na sebe a vlastní schopnosti, a je tzv. vychováváno zvířaty. Případy tohoto druhu mají pro společnost, a především pro odborníky praktický význam, kdy symptomatologie postižených dětí je vodítkem i v případě méně závažných/výrazných případů, se kterými se v praxi mohou mimo lékařů setkat i kupříkladu sociální pracovníci či příslušníci policie.¹⁴⁵

3.2.5. Zvláštní formy a projevy CAN

Mezi zvláštní formy projevu syndromu CAN řadíme **systemové** týrání a zneužívání související se sekundární viktimizací a nepatřičnými zásahy v rámci řešení CAN, **organizované** týrání a zneužívání (související kupříkladu s dětskou prostitucí), **rituální** zneužívání a **Münchhausenův syndrom v zastoupení**,¹⁴⁶ mediálně známá forma duševní poruchy, kdy

¹⁴² PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. *Zanedbávání dětí. Příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Grada Publishing, 2016. [2021.06.13]. Dostupné z databáze: Bookport.

¹⁴³ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 2003. Praha: Linde. s 24-25.

¹⁴⁴ Prototypem je případ Kaspar-Hauser, vězněný chlapec, po kterém byl vědci pojmenován syndrom následků krajní sociální izolace.

¹⁴⁵ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 88-89.

¹⁴⁶ Münchhausenův syndrom je dnes označován jako faktitivní porucha (factitious disorder imposed on another). Změna názvu souvisela s otázkou, zda byl název dostatečně vypovídající s ohledem na jeho obsahovou část.

pečovatel záměrně působí nemoc/úraz, často svému vlastnímu dítěti, se záměrem dítě udržovat ve své moci a závislosti na péči pečovatele s ohledem na jeho nutnou a dlouhotrvající léčbu.

3.3. Pachatel

3.3.1. Pachatel fyzického týrání a zneužívání

S ohledem na **fyzické týrání** dítěte a pachatele násilí na dítěti je nutno brát v úvahu nejen jednotlivce, ale zejména prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Pachateli fyzického násilí na dítěti jsou především jeho primární vychovatelé dítěte, a to vychovatelé:

- lidé s anomálním vývojem osobnosti (psychopaté), zvláště ti disponující agresivními povahovými rysy
- někteří psychicky nemocní lidé (psychotici), osoby trpící neurotickými obtížemi (frustrace měnící se v agresi)
- osoby nadužívající alkohol a toxické látky
- mladí, nezralí, nevyspělí rodiče
- lidé se zažitým traumatem, kteří dětem opět vytvářejí deprivanční životní prostředí
- lidé v dlouhodobě stresové situaci (nezaměstnaní, nebo naopak workoholici)

Týrání je často výsledkem zkratkovitého jednání, kupříkladu jednání otce nebo matky v návalu agrese po manželském či mileneckém konfliktu v akutní fázi, v důsledku rozvodové situace, či třeba intoxikace.¹⁴⁷

3.3.2. Pachatel psychického týrání a zneužívání

Psychické (emocionální) týrání je patrně nejhůře pochopenou formou špatného zacházení s dětmi. Ve srovnání s fyzickým a sexuálním zneužíváním disponujeme mnohem menší informovaností o jeho prezenci, příčinách, následcích a léčbě. První osobou, která přijde do kontaktu s dítětem a je schopna odhalit tento jev, je typicky pediatr, pro kterého je klíčové identifikovat psychické týrání v návaznosti na interakci mezi dítětem a jeho pečovateli. Pro zjištění případného psychického týrání a osoby, která se na něm vůči dítěti podílí, je rovněž nezbytné vyžádání si informací o osobách, které se podílejí na životě dítěte, jako jsou poskytovatelé péče, případně typicky učitelé.

¹⁴⁷ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 108-109.

Pachatelé psychického zneužívání a týrání dítěte typicky úmyslně zadržují projevy lásky, náklonnosti, pokud dítě nesplňuje požadavky na něj kladené, nereagují na emoční potřeby dítěte a užívají výchovných praktik, které u dítěte vyvolávají pocit ponížení, strachu o vlastní život, zejména užíváním nadávek a výhrůžek, s cílem ovládat chování dítěte.¹⁴⁸ Pachateli psychického týrání dítěte jsou typicky osoby v blízkém okolí dítěte, zejména pak rodiče, prarodiče, pečovatelé či případně vrstevníci s ohledem na rozšířenost šikany.

3.3.3. Pachatel sexuálního zneužívání

Pachatelé sexuálního zneužívání dětí jsou v drtivé většině **muži, ženy jsou v tomto ohledu zastoupeny minimálně**, ačkoliv výzkumy odhadují mnohonásobně vyšší číslo v porovnání se statistikami. Veřejnost se jen obtížně vyrovnává s faktem, že největší množství případů se odehrává **v rodině**, případně širším okruhu známých obětí. Teprve až za rodinou stojí pravděpodobní pachatelé přicházející do kontaktu s dítětem díky své **institucionální povinnosti či zájmové aktivitě** (pečovatelé, vedoucí sportovních oddílů apod.) a překvapivě nejméně zastoupenou skupinou jsou **náhodní pachatelé**.

Často bývá pachatelem nenápadná osoba s dobrým vztahem k dětem, a to napříč sociálními vrstvami. Ačkoliv bylo v minulosti předpokládáno, že osoby, které se dopouštějí těchto jednání, jsou deviantní, mentálně nemocné osoby, naprostá většina pachatelů není duševně nemocná. Pravděpodobnost recidivy je obecně vysoká a v budoucnu, zejména u sexuálně zneužívaných chlapců, se až nápadně vyskytuje tendence páchat kriminální činnost.¹⁴⁹

Mezi pachateli sexuálního zneužívání dětí rozlišujeme pedofilní a nepedofilní pachatele. Pedofilie představuje sexuální deviaci, která spočívá v zaměření pachatele na objekty v předpubertálním věku (tedy na dívky a chlapce bez znaků dospívání). Nejčastějším zaměřením pachatelů sexuálního zneužívání jsou děti mezi pěti až dvanácti lety věku. Pedofilové jsou jedinci, kteří preferují jak fyzickou nezralost objektu, tedy sekundárních pohlavních znaků (u dívek kupříkladu chybějící pubické ochlupení, nevzrostlý hrudník, u chlapců pak nepřítomnost ejakulace, ochlupení), tak jeho nezralost psychickou. Rozeznáváme pedofilii heterosexuální, homosexuální a bisexuální (ta je nejméně zastoupena). Z výzkumů vyplývá, že heterosexuální pedofilové preferují většinou dívky ve věku šesti až jedenácti let, zatímco u homosexuálně orientovaných pedofilů je zaměření posunuto směrem ke starším objektům, s preferencí chlapců

¹⁴⁸ American Academy of Pediatrics. *Child Abuse: Overview and Evaluation*. [2021.06.13]. Dostupné z databáze: Legal Source.

¹⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. s. 180-181.

mezi dvanácti až patnácti lety věku. Pachateli sexuálního zneužívání dětí jsou převážně muži, kteří tváří v tvář nezralému objektu lépe prožívají maskulinní a dominantní roli než ve vztahu s dospělou partnerkou.

Ne každý pachatel sexuálního zneužívání dětí je však pedofil čili deviant v pravém slova smyslu. Odlišení těchto pachatelů je možné zejména s ohledem na rozdílnou motivaci pedofilního a nepedofilního pachatele, kdy pedofilní pachatelé jsou primárně motivováni svou sexuální preferencí dětí jako objektů, zatímco nepedofilní pachatelé jsou motivováni například nemožností soulože z důvodu nedostupnosti své sexuální partnerky, nebo jejich jednání může být důsledkem jejich vlastního mentálního handicapu, psychopatie či antisociálního chování.¹⁵⁰

Sexuální zneužívání dětí je problémem, který často není vidět. Nejobtížnější jsou situace, kdy je dítě zneužíváno vlastní rodinou a blízkým okolím, v těchto případech i odhodlanost dítěte nahlásit příkoří klesá.

3.4. Oběť

Oběť má pro vyšetřování trestného činu a rovněž pro obecnou prevenci kriminality naprosto zásadní význam. Jednou ze základních podmínek pro dopadení a následné potrestání pachatele je včasné oznámení trestného činu a aktivní účast poškozeného na vyšetřování. Vědní obor, zabývající se touto částí kriminálního činu, která se týká jeho oběti, je **viktimologie**. Oběť je pojmem kriminologickým, viktimologickým, psychologickým, ale i pojmem právním (ZOTČ). Správným zacházením s obětí a vhodným přístupem již v počátcích prožívání traumatu lze předejít pozdějším psychickým potížím a pomoci nastartovat adaptabilní copingové strategie.¹⁵¹

Viktimizací rozumíme proces poškozování a způsobování újmy, čímž se z jedince fakticky stává oběť trestného činu. Typicky rozlišujeme mezi primární viktimizací, tedy újmou, která vzniká bezprostředně jako důsledek trestného činu) a viktimizací sekundární, vznikající v důsledku nesprávného přístupu k oběti po činu.¹⁵²

3.4.1. Oběť fyzického týrání a zneužívání

Fyzické týrání je jednou z nejčastějších forem týrání dětí, které je schopno dětem během důležitých formačních stádií života způsobit vážné fyzické, emoční a psychologické škody.

¹⁵⁰ WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). s. 14.

¹⁵¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2004. s. 129.

¹⁵² Tamtéž, s. 116.

Fyzické týrání může způsobit u dětí dlouhodobé trauma, které má často doživotní následky. Děti, které jsou fyzicky týrány, často pocítují kognitivní zpoždění a emoční problémy. Fyzické týrání může navíc poškodit vývoj nervové soustavy a imunitního systému a zvýšit riziko zdravotních problémů dětí i v jejich dospělosti. Zejména kojenci, kteří utrpěli trauma hlavy nebo jiná fyzická zranění, jsou obzvláště náchylní k dlouhodobým fyzickým účinkům, včetně poškození mozku a trvalého postižení.

Osoby, které v dětství zažívají fyzické týrání, také častěji trpí poruchami duševního zdraví. Fyzické týrání v dětství je považováno za rizikový faktor pro hraniční poruchu osobnosti, depresi a úzkost, oběti jsou vystaveny většímu riziku zneužívání návykových látek, kriminality a záškoláctví. Několik studií zjistilo jasnou souvislost mezi zneužíváním v dětství a budoucí kriminalitou mladistvých a kriminalitou dospělých.¹⁵³

3.4.2. Oběť psychického týrání a zneužívání

Emocionální zneužívání může u dítěte vést k narušení schopnosti dítěte formovat a udržovat zdravé mezilidské vztahy v budoucnu, k potížím s intimitou, potížím s řešením konfliktů a relační agresivitu. Psychické zneužívání a týrání v dětství také souvisí s kriminalitou a sexuálně agresivním chováním u mladých dospělých.¹⁵⁴

3.4.3. Oběť sexuálního zneužívání

Počet obětí sexuálního zneužití je obecně velký, a ačkoliv snaha odborníků i laické veřejnosti rozvíjet informovanost veřejnosti, zvyšovat sebevědomí oběti a citlivost vůči tomuto tématu přinesla nesmírně příznivé výsledky, latence u oznamování sexuálního zneužití dítěte je stále vysoká. Závažnost sexuálního traumatu pro další vývoj oběti souvisí s mírou použitého násilí a zejména s délkou doby traumatizace a s rovněž věkem dítěte, v němž k traumatu dochází. V případech incestního zneužití s hloubkou traumatu souvisí i případná blízkost zneužívající osoby (zneužití např. vzdáleným strýcem bude pravděpodobně prožíváno jinak než např. otcem, matkou). Velkou roli hraje v případě, kdy se dítě svěří autoritě, i případné chování okolí po zjištění sexuálního deliktu. V mnoha případech vzhledem k necitlivému chování ať už rodičů, učitelů, vychovatelů, či OTČR může dojít k tzv. sekundární traumatizaci a druhotnému

¹⁵³Children and Physical Abuse. [2021.06.13]. Dostupné z: <https://childsafety.losangelescriminallawyer.pro/children-and-physical-abuse.html>.

¹⁵⁴MORIN, A. *What Is Emotional Child Abuse?* 2021-03-08. [cit. 2021-06-11]. Dostupné z: <https://www.verywellfamily.com/what-is-emotional-child-abuse-4157502#impact-of-emotional-abuse>.

ponižování.¹⁵⁵ Ve výsledku tak může toto necitlivé zacházení vést k prohloubení už tak zažitého traumatu. Z tohoto důvodu byla v mnoha státech zřízena krizová centra, která napomáhají obětem sexuálních trestných činů a poskytují jim komplexní péči.

Důsledky sexuálního zneužívání se poměrně liší s ohledem na pohlaví. U chlapců typicky vede k znejistění v mužské roli, ztráty důvěry v rodiče, především pokud se jedná o incestní zneužití, a ztráty důvěry v blízké i vzdálené okolí, které v dospělosti může vést až ke snaze jej kontrolovat, u některých se může projevit agrese až kriminální chování. Dívky dle výzkumů (Beitchman, 1992) mohou v pubertálním věku, adolescenci, inklinovat k návykovým látkám, prostituci či případným pokusům o sebevraždu. Počet zneužitých dívek je rovněž plošně obecně více zastoupen v rámci psychiatrických pacientek.¹⁵⁶ V souvislosti se sexuálním zneužíváním je okruh obětí sexuálního zneužívání dobře prozkoumán, spolehlivý vzorec, který by však jednoznačně potvrzoval podezření na zneužití, doposud neexistuje.¹⁵⁷

3.4.4. Oběť zanedbávání

U obětí zanedbávání obecně platí, že včasná identifikace zanedbávání dětí a komplexní diagnostika negativních důsledků zanedbávání má zcela zásadní vliv na další vývoj a socializaci dítěte. Doba, po kterou bylo dítě zanedbáváno a jakým způsobem bylo zanedbáváno, má kritický vliv na jeho případnou následnou socializaci a obecný přístup k dítěti. Zanedbávání dítěte má přímý vliv na jeho zdraví, proto je lze poměrně jasně diagnostikovat lékaři. Zanedbávání dítěte a nedostatek kognitivní stimulace a sociálních zkušeností může vést u těchto dětí k opožděnému psychickému vývoji. V souvislosti s otázkou výživy pak může dojít i k opačnému problému, než je podvýživa, která je obecně spojená s prospíváním dětí v rozvojových zemích, a to k obezitě. Závažná dětská obezita je ve svých zejména zdravotních důsledcích srovnávána s podvýživou (Community Care, Velká Británie). V některých státech, zejména pak v USA, je dokonce obezita považována za zanedbání zdravotní péče a lze s tímto ohledem zvažovat až odebrání dítěte z péče rodičů. Mezi fyzické důsledky zanedbávání je možno zařadit zejména vadné držení těla, svalový hypotonus, kazy chrupu, nedolčené infekční onemocnění apod. Sociální postavení a chování zanedbávaných dětí nelze jednoznačně definovat, nejčastěji jsou zmiňovány souvislosti s kvalitou

¹⁵⁵ Např. nadbytečné lékařské prohlídky, neúměrně dlouhé odloučení od rodičů.

¹⁵⁶ WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). s. 28.

¹⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2004. s. 190.

vrstevnických vztahů, akademickou úspěšností a dalším sociálně patologickým nebo až delikventním chováním.¹⁵⁸

¹⁵⁸ PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. *Zanedbávání dětí. Příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Grada Publishing, 2016. [2021.06.13]. Dostupné z databáze: Bookport.

4. Kriminologické aspekty domácího násilí v intimních vztazích

4.1. Typologie a formy domácího násilí v intimních vztazích

Domácí násilí, tedy násilí páchané na členu domácnosti, představuje široce rozšířený společenský problém. Ačkoliv si pod pojmem domácí násilí velká část společnosti nejčastěji představí párové násilí, hovoříme i o domácím násilí vůči seniorům, orientovaném násilí vůči osobám hlásícím se k jedné z genderových identit LGBTQIA¹⁵⁹ či násilí v stejnopohlavních vztazích. Typologizace domácího násilí je s ohledem na spoustu autorů věnujícím se tomuto tématu značně různorodá.

Typologie představuje relativně nový přístup, s ohledem na domácí násilí se s typologií jako zobecňující vědeckou metodou setkáváme v 90. letech 20. století. Nejčastější podobou/typem domácího násilí je pak násilí páchané v intimním čili partnerském vztahu. S typologií dynamiky domácího násilí v partnerském vztahu přišel profesor Michael Paul Johnson, který rozdělil intimní násilí na čtyři typy:

- 1) **Intimní terorismus** (intimate terrorism) - Pouze jeden z partnerů je agresivní, násilný, současně se snaží získat kontrolu nad svým protějškem.
- 2) **Násilný odpor** (violent resistance) - Reakce na agresivitu partnera, který se snaží získat kontrolu nad svým protějškem, reakce na intimní terorismus. Protějšek pak v sebeobraně užije násilí, avšak ne s cílem získat kontrolu nad agresivním partnerem, ale typicky v sebeobraně.
- 3) **Situační párové násilí**¹⁶⁰ (situational couple violence) – nejčastější typ domácího násilí, nespojený s touhou po kontrole. Situační násilí vyplyne nejčastěji z hádky, kdy jeden nebo oba partneři fyzicky „vybuchnou“.
- 4) **Vzájemný násilný odpor** (mutual violent resistance) - oba partneři jsou vůči svému partneru násilní s cílem získat kontrolu nad svým protějškem.¹⁶¹

S ohledem na formy domácího násilí pak rozlišujeme mezi **fyzickým, psychickým, sociálním, ekonomickým a sexuálním násilím**.

¹⁵⁹ LGBTQIA představuje jednu ze zkratk spektra sexuálních a genderových identit, zahrnující homosexuály, bisexuály, transgender osoby, queer, intersex a asexuální osoby.

¹⁶⁰ Johnson dospěl na základě výzkumu mezi studenty vysokých škol k závěru, že pachatelé tohoto typu domácího násilí, jeho původcem, byli v 56 % případech muži a v 44 % případech ženy.

¹⁶¹ JOHNSON, P. M., Typology of Domestic Violence, Intimate Terrorism, Violent Resistance and Situational Couple Violence. NH: Northeastern University Press. 2008. s. 5-9. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0891243211405653>.

4.2. Příčiny domácího násilí v intimních vztazích

Znalost příčin domácího násilí je současnou literaturou přirovnávána ke znalosti jeho kořenů. Eliminace příčin domácího násilí by tak v ideálním světě znamenala eliminaci domácího násilí z naší společnosti. Klíč tak představuje odpověď na otázku, proč k domácímu násilí vůbec dochází a proč se určité osoby z různých skupin populace stávají oběťmi tohoto jevu a jiné nikoliv. V empirických výzkumech rovněž dochází často k zjištění, kdy některé subjekty studií se oběťmi domácího násilí stávají za shodných posuzovaných podmínek a jiné nikoliv. Nelze proto jednoznačně konstatovat, že příčinou domácího násilí je jeden nebo druhý fenomén. Nejčastěji odborníci ve svých výzkumech zvažují pouze určité rizikové faktory, které zvyšují možnost násilného chování. Ty se však ne vždy musí vyskytovat. Existuje velké množství vnitřních a vnějších faktorů ovlivňujících domácí násilí, přičemž vývoj a průběh mnoha z nich nelze přesně popsat.¹⁶²

Příčiny domácího násilí se pokoušely od počátku vysvětlit nejrůznější teorie, ať už se jedná o nejstarší, **jednofaktorové teorie** či třeba multifaktorové přístupy, které příčiny vidí v kombinaci určitých fenoménů a ke kterým se kloní i současná literatura. Výzkum se tak pohyboval přes nejstarší **biologicko-genetické** teorie, které byly poměrně brzo shledány nedostačujícími, neboť vysvětlovaly pouze obecné predispozice agresora k agresivnímu chování (instinkt, dědičnost, hladina testosteronu), k **psychologickým**, u kterých převažuje názor, že příčina agrese tkví v povahových zvláštěnostech pachatele, ale bývá jim často vytýkána fixace na výskyt duševních poruch u agresora, až k **feministickým teoriím** zdůrazňujícím jako příčinu násilí rodovou nerovnost či **sociologickým teoriím**, které poukazují na to, že predispozice ke vzniku násilí souvisí se samotným uspořádáním organizace rodinného života.¹⁶³

Na rozdíl od jednofaktorových teorií, **multifaktorové přístupy** tyto de facto kombinují a představují tak integrovaný kombinovaný model.¹⁶⁴ Integrovaný model sice v podstatě rezignuje na čistě kauzální přístup a směřuje příčiny, zdroje či facilitující okolnosti, ale na druhou stranu lépe postihuje všechny faktory, které se na vzniku jevu podílejí. Například známý model profesora D. G. Duttona, popisuje kombinaci čtyř rovin činitelů domácího násilí jako původce, tedy kombinaci makrosystémových faktorů (společenské normy, předsudky), exosystémových faktorů (reakce institucí, problémy v rodinách), mikrosystémových faktorů (typ interakce rodin, moc

¹⁶² PAPÁČEK, P., TITLOVÁ, M. *Factors Contributing to Domestic Violence*. 2018. [cit. 2021-06-05]. Dostupné z databáze: ResearchGate.

¹⁶³ ŠEVČÍK, D. a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. 1. vydání*. Praha: Portál, 2011. Dostupné z databáze: Bookport.

¹⁶⁴ Např. kauzální model D.G.Duttona (1995), pracující s čtyřmi strukturálními rovinami zdrojů a příčin domácího násilí.

a kontrola uvnitř) a individuálních faktorů. Váha a zastoupení těchto faktorů pak záleží od konkrétního případu.¹⁶⁵

Domácí násilí je komplikovaným fenoménem. Vznik domácího násilí ovlivňuje velké množství faktorů, které na každého jednotlivce působí i třeba vzhledem k jeho osobnosti, zdravotnímu stavu či případné závislosti jinak. Jednoznačná příčina vzniku domácího násilí jako fenoménu tak nebyla nikdy přesně a jednoznačně prokázána.

4.3. Pachatel a příklady typologie pachatelů

Pachatel je obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu. Z hlediska trestního práva hmotného je tak pachatelem trestného činu trestně odpovědná osoba, která spáchala trestný čin.¹⁶⁶ **Kriminologie** na druhou stranu pod pojmem pachatel chápe nejen osoby, které spáchaly trestný čin, nýbrž také i některé osoby, které OTČR nestíhají. Kriminologie se zaměřuje i na potenciální pachatele, rovněž jedince, kteří již jim uložený trest vykonali, dále také ty, kteří pro svůj věk (děti) nebo stav vědomí (nepříčetnost) určitým způsobem přesahují rámec vymezený trestním právem. Základní pojem skloňovaný s ohledem na pachatele je jeho osobnost. Obraz „duše“ pachatele, a tedy především poznání jeho osobnosti, je zdrojem, který následně napomáhá k pochopení a možnému vysvětlení kriminálního jednání (i případného) pachatele a celkovému nakládání s ním. Snaha zobecnovat je tak spojena s kriminologickou vědou již od jejich počátků.¹⁶⁷

Typologie pachatele představuje disciplínu teoretické kriminologie, zabývající se osobou i osobností pachatele, která slouží k zúžení skupin podezřelých, zobecnění, propojování trestných činů, poskytování relevantních informací a nových vyšetřovacích strategií a udržování celkového vyšetřování na správné cestě, vedoucí k vyvozování závěru o osobnosti a dalším charakteristikám pravděpodobného pachatele.¹⁶⁸ Jednoznačný profil pachatele domácího násilí s ohledem na různost osobností a odlišnou motivaci neexistuje. Odborníci již od počátku zkoumání operují se skutečností, že pachatele domácího násilí nelze jednoznačně zařadit do jednotné klasifikační skupiny.

Od počátku zkoumání domácího násilí vycházeli badatelé z teze, že pachateli domácího násilí jsou v drtivé většině muži, což vedlo zejména k tomu, že většina nejznámějších prototypů je

¹⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. s. 42.

¹⁶⁶ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. vydání*. Praha: Leges, 2016. s. 202.

¹⁶⁷ NOVOTNÝ, O. a kol.: *Kriminologie. 2. vydání*. Praha: ASPI, 2004. s. 113.

¹⁶⁸ WAYNE, A., P., TURVEY, B., E. *Criminal Profiling (Fourth Edition)*, 2012. [cit. 2021-6-11]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/criminal-profiling>.

postavena na mužském pachateli. Níže budou uvedeny příklady nejznámějších a pravděpodobně nejrelevantnějších studií rozlišující typy tyranů.

Mezi nejznámější rozlišení tyranů v partnerských vztazích z hlediska typologie patří typ kobra a typ pitbul.¹⁶⁹ **Pachatelé typu kobra** představují, jak již název vypovídá, jedince, u nichž k aktivaci násilí dochází rychle, kontrolovaně a chladnokrevně. Tento typ tyrana nedisponuje vyššími emocemi a k partnerce není emocionálně uvázán. Typ kobra může často působit navenek jako stabilní a šarmantní osobnost. Možnosti terapie jsou u těchto jedinců z důvodu absence vyšších citů omezené a většinou se tak mívá účinkem. Iničiátoři výzkumu zjistili u 90 % agresorů typu kobra přítomnost psychopatie, zejména antisociální poruchu osobnosti. **Typ pitbul** představuje na rozdíl od typu kobra agresora, kterého typicky s partnerkou pojí hluboké pouto a násilí je často poháněno strachem z odchodu partnerky a žárlivostí vůči ní. Muži typu pitbul používají násilí spíše za účelem udržení rodiny/partnerky, vzbuzuje u nich citové rozrušení a frustraci. Kobra na rozdíl od pitbula bývá agresivní i mimo oblast rodiny.¹⁷⁰

V současnosti pravděpodobně nejdůležitější typologii domácích násilníků, vzhledem k relevantnosti jejího přístupu a následné empirické podpoře, představili v roce 1994 Holtzworth Munroe a G. L. Stuart. Munroe a Stuart rozlišili tři odlišné podtypy tyranů, a to s ohledem na závažnost fyzického násilí a souvisejícího zneužívání, frekvenci násilí, obecnost a případný faktor psychopatie nebo poruchy osobnosti pachatele. Výsledkem je rodinný, dysforický a obecný typ tyrana. **Rodinný typ** páchá násilí pouze v rodině, přítomnost psychopatie je zachycena minimálně, v porovnání s ostatními typy páchá nejméně závažné partnerské násilí, sexuální násilí se vyskytuje u rodinného typu výjimečně. **Hraniční/ dysforický tyran** se vyznačuje emocionální nestabilitou, je pro něj typický hněv, u pachatele se často objevuje vlastní trauma z dětství a citový handicap kompenzuje ve své vlastní rodině. S ohledem na emocionální labilitu je u tohoto typu zaznamenán vyšší sklon k diagnostice poruch osobnosti. Oproti rodinnému typu je výskyt poruchy osobnosti výrazně vyšší a násilí mimo rodinnou buňku pravděpodobnější. **Obecný/asociální typ** je charakterizován obecnými asociálními rysy, častým zastoupením nadužívání návykových látek. Tento typ páchá nejtěžší partnerské násilí. U těchto pachatelů se vyskytují psychopatické diagnózy. Obecný typ své kriminální chování a agresí projevuje i mimo rodinu.¹⁷¹

¹⁶⁹ Empirický výzkum Neila Jacobsona a Johna Gottmana, který zkoumal páry, u nichž se vyskytovalo domácí násilí a páry žijící v nekvalitním vztahu, ve kterém se však násilí nevyskytovalo.

¹⁷⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Domácí násilí nebezpečné vztahy ve 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2020. str. 21.

¹⁷¹ HUSS, M. T. LANGHINRICHSEN-ROHLING, J. *Assessing the Generalization of Psychopathy in a Clinical Sample of Domestic Violence Perpetrators*. Law & Human Behavior (Springer Science & Business Media B.V.), 2006. Dostupné z databáze: Legal Source.

Relevantní rozlišení představuje i kategorizace pachatelů na situační a osobnostní, kdy **situační pachatelé** páchají domácí násilí nejčastěji v přímé souvislosti s konfliktem ve vztahu, není pro ně typická diagnostika poruchy osobnosti, násilí nejčastěji nevykazuje dynamiku týrání a zneužívání. Na druhé straně u **osobnostních** pachatelů jsou hnací motory vedoucí k agresivitě odlišné, pachatelé jsou schopni přepínat mezi psychickým, fyzickým, sexuálním, sociálním a ekonomickým násilím a terapeutické možnosti jsou u nich vzhledem k nápadně častému výskytu poruch osobnosti limitované.¹⁷²

Drtivá většina nejznámějších typologií násilných jedinců vede k domněnku, že domácí násilí páchají pouze muži. Ženy jako pachatelky jsou zastoupeny signifikantně méně, odhaduje se okolo 2–5 %, odborníci se však neshodnou. S ohledem na nedostatek spolehlivých dat pro empirický výzkum této problematiky lze tak jejich zastoupení pouze odhadovat.¹⁷³ Typologie týraných žen/žen pachatelek se často prolíná s následky zažitého domácího násilí. Studie, které zkoumaly klinické vzorky žen zatčených za domácí násilí, se také zaměřily na vytváření násilných typologií, kdy například studie Babcock a kol. (2003) rozdělila ženy jako aktéry domácího násilí na dva typy, mezi typ „**násilné pouze pro partnery**“ a typ „**obecně násilný**“, přičemž druhá skupina byla vůči svému partnerovi násilnější, vykazovala více psychiatrických odchylek a disponovala rozsáhlejší kriminální historií.¹⁷⁴

Další typologicky zajímavá studie (Swan and Snow, 2002) například rozdělila ženy agresory do tří kategorií, a to na ženu jako oběť, ženu jako agresora a ženu užívající násilí, jejíž partner je rovněž agresorem. **Ženy oběti** jsou ženy, které užily násilí pouze v sebeobraně před násilným partnerem. **Žena agresor** představuje kategorii ženy jako dominantního agresora, který je schopen těžkého ublížení na zdraví, a ačkoliv její partner může být rovněž agresivní, její agrese dominuje, nereaguje v sebeobraně, ale v agresi. Třetí kategorie představuje **oboustranné, v podstatě rovnocenné násilí** ze strany partnerů, bez větší dominance jednoho z nich.¹⁷⁵

Studii, které se snaží na základě empirických výzkumů vytvořit nejakurátnější kategorizaci jak mužských, tak ženských pachatelů v intimních heterosexuálních a homosexuálních vztazích, je nespočet a jejich relevantnost se podstatně liší. Tyto studie jsou však jednoznačně cestou k lepšímu pochopení a rozřazení pachatele domácího násilí v intimních vztazích a v tom případě

¹⁷² ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí nebezpečné vztahy ve 21. století. Plzeň: Aleš Čeněk. 2020. s. 27.

¹⁷³ ŠEVČÍK, D. a kol. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. Dostupné z databáze: Bookport.

¹⁷⁴ BABCOCK, J., MILLER, S. Toward A Typology of Abusive Women: Differences Between Partner-Only and Generally Violent Women In The Use Of Violence. [2021.06.13]. Dostupné z databáze: ResearchGate.

¹⁷⁵ CONDRADE, L., M., GEFFNER, R. *Female Offenders of Intimate Partner Violence*. Routledge, 2012. s. 40.

i cestou k možné lepší prevenci, intervenci či zjednodušení vyšetřování trestných činů těchto pachatelů.

4.4. Dopady domácího násilí na oběť

Domácí násilí postihuje muže a ženy napříč všemi sociálními skupinami, nehledě na dosaženou úroveň vzdělání, věk, zdravotní kondici, volbu povolání, barvu pleti, sexuální orientaci či třeba dobrou finanční situaci nebo naopak chudobu.

Dopady, které domácí násilí na oběti zanechává, jsou vždy individuální a zasahují oběť¹⁷⁶ v širokém spektru. Jaký dopad bude mít na oběť trestný čin, lze zobecnit do tří faktorů, které jsou schopny alespoň hrubě predikovat, jak negativní budou důsledky domácího násilí pro oběť:

- 1) aktuální životní kondice oběti a její osobnost v době primární viktimizace
- 2) okolnosti průběhu domácího násilí vedoucí k primární viktimizaci, které utkvěly oběti v paměti
- 3) jakým způsobem reagovalo a jakým způsobem se k oběti po trestném činu chovalo okolí

První dva faktory lze jen těžko ovlivnit vzhledem k nenadálosti viktimizace, třetí faktor naopak může ovlivnit každý jednotlivce, který se s obětí domácího násilí setkal, ať se již jedná o OTČR, rodinu oběti či třeba kolegy z práce, správné reakce okolí jsou pro oběť nesmírně důležité, a to v kladném i záporném smyslu.¹⁷⁷

Vědecká zkoumání dopadů trestných činů na oběť jsou orientována zejména na popis a klasifikaci jevu, který se promítá v chování a prožívání oběti jak v krátkodobém, tak dlouhodobém měřítku, a to za současného prosazení tendence popsat maximálně do detailů, jaký dopad měl čin na oběť.¹⁷⁸ Mezi pravděpodobně nejznámější klasifikované jevy, které přímo souvisí se zažitým domácím násilím a jeho důsledky, patří například již výše popsany syndrom CAN s ohledem na týrání a zneužívání dítěte, níže pospaný syndrom bité ženy či syndrom bitého manžela, který vzhledem k nedostatečné empirické validaci nezískal podporu odborné veřejnosti, samozřejmě v čele s posttraumatickou stresovou poruchou.

¹⁷⁶ Více o oběti v kapitole 3.4 této práce.

¹⁷⁷ MARKOVÁ, E. a kol.: *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada, 2006. Sestra (Grada). s. 185.

¹⁷⁸ NOVOTNÝ, O. a kol.: *Kriminologie*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2004. s. 141-165.

4.4.1. Posttraumatická stresová porucha (PTSD)

Posttraumatická stresová porucha představuje psychiatrickou poruchu, která se může objevit u lidí, jež zažili extrémně traumatickou událost jako je například přírodní katastrofa, vážná nehoda, teroristický čin, válka / boj nebo znásilnění, nebo kterým hrozí smrt, sexuální násilí nebo vážné zranění nebo jí byli svědky. PTSD byla v minulosti známá například pod názvem *shell shock* (šok z granátu) během let první světové války či *combat fatigue* (bojová únava) po druhé světové válce. Ačkoliv tak rozvoj a zejména medializace PTSD souvisela se zvýšeným povědomím o traumatech příslušníků armády po světových válkách, PTSD se může vyskytnout u všech lidí, jakéhokoli etnického původu, národnosti nebo kultury a v jakémkoli věku. Americká psychiatrická asociace na základě výzkumů popsala, že PTSD postihuje každým rokem přibližně 3,5 procenta Američanů, a odhaduje se, že u jednoho z jedenácti lidí bude PTSD diagnostikována během jejich života. U žen je pak riziko vzniku PTSD dvakrát vyšší než u mužů.¹⁷⁹

Aby mohlo být s jistotou uvedeno, že osoba trpí PTSD, musí být splněna určitá diagnostická kritéria představující vodítka pro rozpoznání PTSD, mezi která patří existence traumatické události, znovuprožívání traumatické události, vyhýbání se podnětům, které s traumatickou událostí souvisí, přetrvávání příznaků, jako jsou například poruchy spánku, silné fyziologické reakce, nepřiměřené reakce v neočekávaných situacích, a to vše za předpokladu, že příznaky přetrvávají déle než jeden měsíc – po takto dlouhé době totiž klesá šance na spontánní uzdravení osoby.¹⁸⁰

Zažití traumatizující a nebezpečné situace, při které je ohrožen život, přesahuje rámec běžně subjektivně pochopitelné zkušenosti, se kterou je obtížné se racionálně a emocionálně vyrovnat. U přeživších obětí traumatických událostí odborníci registrovali přítomnost poruch spánku, depresí, výkyvů nálad, nočních děsů a dalších symptomů, které významně ochromovaly jedince v jejich běžném životě. Pokud se osobám trpícím PTSD nedostane psychologické intervence, mohou některé, zejména masivní potíže přetrvávat i několik let od události.¹⁸¹

V určitých případech může PTSD představovat těžkou újmu na zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 písm. i) TZ. Judikatura dovodila, že aby mohla být posttraumatická stresová porucha označena za *delší dobu trvající poruchu zdraví*, nepostačí obecně pouze delší doba trvání těžkostí spojených s PTSD, ale důsledky PTSD musí představovat velmi citelnou újmu, která poškozeného výrazně omezuje v obvyklém způsobu života, a to i s ohledem na obstarávání životních potřeb

¹⁷⁹ American Psychiatric Association. *What Is Posttraumatic Stress Disorder?* [2021.06.23]. Dostupné z: <https://www.psychiatry.org/patients-families/ptsd/what-is-ptsd>.

¹⁸⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. s.131-135.

¹⁸¹ Tamtéž.

a uspořádání sociálních poměrů.¹⁸² Nelze bez dalšího říci, že každá posttraumatická stresová porucha je současně těžkou újmou na zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 písm. i) TZ. Zda poškozený trpí PTSD vyhodnocuje znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Znalecký posudek¹⁸³ tak s ohledem na existenci PTSD představuje významný důkaz. Avšak otázka, zda PTSD v konkrétním případě představuje těžkou újmu na zdraví, je otázkou právní.¹⁸⁴

Neřešená PTSD tak může vést k následkům, jako jsou chronické bolesti, deprese, zneužívání návykových látek,¹⁸⁵ či rozvoji poruch osobnosti, jako je například disociativní porucha identity, jejíž rozvoj bývá spojován se sexuálním zneužíváním v dětství. PTSD je uvedena v seznamu MKN-10 pod kódovým názvem F43.1.¹⁸⁶

4.4.2. Syndrom bité ženy

Syndrom bité ženy (*battered woman syndrome*) popsala poprvé Lenore E. Walker v 70. letech 20. století jako poddruh PTSD. Cílem výzkumu Walkerové a jejího univerzitního týmu byla odpověď na otázku, zda existuje skupina určitých psychologických příznaků, které by se daly označovat jako *syndrom bité ženy*. Výsledkem rozsáhlého výzkumu tak byla identifikace sedmi faktorů syndromu, přičemž první čtyři faktory (zažitá traumatická událost, úzkost, otupění emocí a jejich znečitlivění) spadají pod tzv. posttraumatickou stresovou poruchu, z tohoto důvodu je syndrom bité ženy zařazován jako subkategorie PTSD. Ostatní faktory, jako kognitivní potíže, narušení mezilidských vztahů, zdravotní problém a poruchy vnímání vlastního těla spolu s problémy se sexem a intimitou, vyplývají z výpovědí dotázaných žen.¹⁸⁷

Tím, že byl syndrom bité ženy validován rozsáhlým výzkumem Walkerové, a tedy i ve výsledku přijat odbornou veřejností jako podruh PTSD, nejenom napomohl k formování léčebných plánů, ale stal se použitelným i jako předmět expertní výpovědi u soudu v případech zejména vražd, kterých se bité ženy dopustily. Syndrom bité ženy tak poukazoval na spojitost mezi

¹⁸² Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, sp. zn. 8 Tdo 751/2017.

¹⁸³ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 6 Tdo 320/2018 nebo např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2020, sp. zn. 8 Tdo 1486/2019 k významu a náležitostem znaleckého posudku ve vztahu k PTSD.

¹⁸⁴ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 12. 2016, sp. zn. 2 To 107/2016, ve kterém se Vrchní soud v Praze vyjadřuje k rozhodovací praxi některých soudů, tendující k vyhodnocení každé PTSD jako těžké újmy na zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 písm. i) TZ.

¹⁸⁵ American Psychiatric Association. *The Effects of Trauma Do Not Have to Last a Lifetime*. [2021.06.23]. Dostupné z: <https://www.apa.org/research/action/ptsd>.

¹⁸⁶ Seznam MKN-11 bude účinný až od roku 2022, dojde tak k aktivní změně kódového názvu u všech nemocí.

¹⁸⁷ WALKER, L. E. A. *The Battered Woman Syndrome, Fourth Edition*. Springer Publishing Company, 2017. Dostupné z databáze: Legal Source.

domácím násilím, které pachatelka zažila, a vraždou, které se na agresivním partnerovi dopustila.¹⁸⁸

Nejznámějším případem, který je vnímán jako revoluční s ohledem na popularizaci syndromu, je již touto prací popsán případ Francine Huges, ženy, která upálila svého tyrana. V případě Francine Huges u které obhajoba použila obranu ve směru parciální nepřičetnosti, byl syndrom týrané ženy ve svých začátcích a jeho možnost užití před soudem s ohledem na úspěšnost byla značně limitována.¹⁸⁹ Případ však přinesl takovou vlnu podpory a kritiky směrem k soudům po celém světě, že otevřel dveře k úspěšným obhajobám, jako byl například případ Angelique Lyn Lavallee,¹⁹⁰ která v roce 1986 po letech nepřestávajícího týrání zastřelila svého manžela. Nejvyšší soud v Kanadě tehdy historicky přisoudil syndromu týrané ženy legitimní postavení mezi prostředky obhajoby.¹⁹¹

V současné době je syndrom týrané ženy zařazen do ICD-10 pod kódovým číslem T741 jako subtyp *syndromu týrané osoby*. Tímto způsobem je tak klasifikace genderově neutrální a je možné ji vztáhnout i na muže, kteří jsou obětí domácího násilí.

¹⁸⁸ RIX, K. *Battered woman syndrome' and the defence of provocation: two women with something more in common*. The Journal of Forensic Psychiatry, 2001. Dostupný z databáze: ResearchGate. s. 131–149.

¹⁸⁹ FindLaw Attorney Writers. *The "Battered Woman's Defense" Its History and Future*. 12.5.2016 [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://corporate.findlaw.com/litigation-disputes/the-battered-woman-s-defense-its-history-and-future.html>.

¹⁹⁰ R. v. Lavallee 1990 1 S.C.R. 852.

¹⁹¹ FindLaw Attorney Writers. *The "Battered Woman's Defense" Its History and Future*. 2016-05-12.[cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://corporate.findlaw.com/litigation-disputes/the-battered-woman-s-defense-its-history-and-future.html>.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo podat odborný a ucelený výklad problematiky trestných činů proti rodině a dětem jako celku, které pak autorka zkoumala nejen z hlediska juristického tedy právního, ale některé z těchto trestných činů autorka podrobila zkoumání i z kriminologického hlediska, a to se záměrem poskytnout tak čtenáři výklad nad rámec výkladu, který poskytují učebnice či komentáře. Diplomová práce si rovněž vzala za cíl odborně popsat obsahovou stránku jevů, které trestné činy proti rodině a dětem doprovází, tyto rozebrat a zasadit do širších souvislostí nejen z pohledu trestního práva, ale i dalších společenských věd, jako jsou zejména psychologie či kriminologie.

Autorka s ohledem na závěry první kapitoly této diplomové práce zhodnotila, že zákonodárce v České republice poskytuje dítěti a obecně rodině značně rozsáhlou ochranu nejen prostřednictvím norem soukromého práva, především s ohledem na současný občanský zákoník, který problematiku rodinného práva komplexně upravuje, na rozdíl od předchozí právní úpravy, ale rovněž prostřednictvím práva veřejného, v čele s trestním zákoníkem a zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Trestní zákoník s ohledem na ochranu rodiny a dětí reflektuje společenský vývoj a poměrně flexibilně reaguje na jeho potřeby. Hlava IV. zvláštní části trestního zákoníku reaguje na nutnost ochrany dítěte, jeho řádného vývoje a výchovy, kterou mají primární vychovatelé dítěte zajišťovat, a postihuje v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe za nejzávažnější prohřešky ty, kteří by funkčnost rodiny a prosperitu dítěte byť jen ohrožovali. Stupeň ochrany rodiny a dětí v České republice současně reflektuje standardy rozvinutých demokratických právních států.

V první řadě se autorka zaměřila na výklad ústředního pojmu, a to pojmu rodina, a pojala výklad nejen z hlediska právního, kde došla k závěru, že definici rodiny je patrně nejbližší výklad právní konstrukce osoby blízké, ale pro porozumění zahrнула i hlediska biologická a sociální, neboť rodinu ne vždy tvoří osoby, které pocházejí jedna od druhé. Pro účely této diplomové práce bylo následně nezbytné zaměřit se na osobu dítěte a pojmy navazující, zejména pak s ohledem na veřejnoprávní úpravu, na odlišnost pohledu TZ a ZSVM, kdy trestní zákoník vymezuje, kdo je dítětem zejména pro případ, že se dítě stane předmětem útoku trestného činu, a ZSVM, jehož účel spočívá, jak uvádí § 1 ZSVM, zejména v úpravě podmínek odpovědnosti, opatření, rozhodování, výkonu soudnictví a postupu v případech protiprávních činů mládeže.

V druhé kapitole se autorka věnovala jednotlivým trestným činům proti rodině a dětem, kdy jednotlivé trestné činy nezkoumala dopodrobna, neboť každý jednotlivý trestný čin by mohl být předmětem samostatné trestněprávní a kriminologické studie. Autorka tak nahlížela na hlavu IV. TZ jako na soubor trestných činů, které proti rodině a dětem směřují, s cílem seznámit čtenáře

především se současnou právní úpravou jednotlivých trestných činů, které autorka zkoumala zejména z hlediska znaků jejich skutkové podstaty. Výklad byl mnohdy doplněn o rozhodovací praxi soudů a v případě některých trestných činů i o statistiky dostupné z výkazů kriminality Policie České republiky z let 2016-2020.

Hned na počátku kapitoly popisující trestný čin dvojího manželství autorka vymezila institut manželství ve smyslu občanského zákoníku a jeho účel, kterým je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. S ohledem na trestný čin dvojího manželství bylo potřeba zabývat se taktéž problematikou registrovaného partnerství. Zvláště zajímavou pak autorka shledala skutečnost, do jaké míry se tyto instituty liší, zejména s ohledem na trestněprávní rovinu. Trestný čin dvojího manželství nedopadá na registrované partnerství. V případě, kdy osoba, která je již s jinou osobou v registrovaném partnerství, uzavře manželství, o trestný čin dvojího manželství se nejedná. V takovémto případě by byla soudem vyslovena pouze neplatnost z pohledu občanského práva.

Zákonodárce tak zjevně nevnímá registrované partnerství jako institut, který by byl manželství roven nejen s ohledem na trestněprávní rovinu. Vzhledem ke skutečnosti, že registrované partnerství postrádá dle zákonodárce hlavní účel, za kterým je uzavíráno manželství, tedy zejména založení rodiny a řádná výchova dětí, registrované partnerství patrně nemá mezi trestnými činy proti rodině a dětem místo. Registrovaní partneři v současné době nemohou osvojit dítě, to však neznamená, že někteří z nich například nemají v péči potomka z předchozího vztahu, kterého se svým partnerem vychovávají. Registrované partnerství a manželství si nejsou rovny co do právní úpravy, ani co se důsledků týče. V tomto ohledu je například zajímavá úprava Rakouské republiky, která od roku 2019 umožňuje stejnopohlavním párům uzavírat manželství a párům odlišného pohlaví pak umožnila přístup k uzavření registrovaného partnerství. Rakousko tak přijalo vzájemnou odlišnost obou institutů, ale současně, s ohledem na zásadu nediskriminace, umožnilo přístup jak párům stejného pohlaví, tak rozdílného, k oběma.¹⁹² K datu sepsání této diplomové práce byl návrh zákona, který by umožnil uzavřít manželství stejnopohlavním párům, schválen v prvním čtení a míří na posouzení do výborů. V případě úspěchu tohoto návrhu zákona lze pravděpodobně očekávat novelizaci nejen občanského zákoníku, ale i dalších právních předpisů, mimo jiné tak může dojít i k novelizaci trestného činu dvojího manželství.

Autorka dále upozorňuje zejména na problematiku trestného činu zanedbání povinné výživy, u kterého již po dlouhou dobu vyvstává otázka, zda se jedná o trestný čin trvajícím nebo

¹⁹² SUDA, K., VINTROVÁ A. K. *Rakousko je dalším sousedním státem umožňujícím sňatek homosexuálům. V Česku se na změnu čeká.* 2020-07-15 [2021-07-07]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/pravo/rakousko-je-dalsim-sousednim-statem-umoznujicim-snatek-homosexualum-v-cesku-se-na-zmenu-ceka>.

variantu pokračujícího trestného činu s prvky hromadného. Názory se ohledem povahy tohoto trestného činu liší, a ačkoliv část odborné literatury a konstantní judikatura obecných soudů zastává názor trvajících trestného činu, autorka poukazuje na právní úpravu Slovenské republiky, která se kloní k druhé variantě, která je dle názoru autorky schopna postihnout z hlediska trestního práva neplatíče efektivněji, neboť v takovémto případě by neplatíče postihovala, i kdyby byla doba neplnění vyživovací povinnosti z důvodu vyhnutí se trestnímu postihu přerušena.

Otázkou však zůstává, zda je trestní postih v případě nehrazení výživného vždy tím nejefektivnějším řešením. V tomto případě si nelze nevšimnou akcentu zákonodárce na preferenci alternativního trestu oproti trestu odnětí svobody. U trestného činu dle § 196 TZ lze totiž nepodmíněný trest odnětí svobody uložit jen v případech, kdy uvěznění pachatele vyžaduje ochrana společnosti, anebo není naděje, že by došlo k nápravě pachatele jiným trestem.¹⁹³ Zákonodárce současně poskytuje pachateli možnost využít institut účinné lítosti, který v případě splnění podmínek dle § 197 TZ vede k zániku trestní odpovědnosti pachatele. Autorka tak dochází k závěru, že zákonodárce v případě trestného činu zanedbání povinné výživy tenduje k tomu, aby trestněprávního postihu bylo využíváno co nejméně, neboť ten nemusí být vždy nejefektivnějším řešením ve snaze přinutit neplatíče k hrazení výživného řádně a včas. Za poměrně kontroverzní lze považovat možnost uložení přiměřeného omezení řízení motorového vozidla pro pachatele tohoto trestného činu, neboť uložení tohoto omezení může sice vést ke zvýšení motivace pachatele k hrazení výživného, současně ale může pro některé neplatíče znamenat snížení reálné možnosti výdělku, zejména pokud je třeba nepravidelný a závislý na okamžité příležitosti. Na druhou stranu však zákonodárci nelze upřít snahu, kterou projevuje směrem ke snížení výskytu tohoto trestného činu.

Dále, v rámci sepisování diplomové práce, narazila autorka na českou úpravu institutu beztrestnosti dítěte, zakotveného v ustanovení § 203 TZ. Ačkoliv se tak zdá, že zásada vyloučení trestnosti osoby, k jejíž ochraně je příslušné trestněprávní ustanovení určeno, je výsledkem nejen logického uvažování zákonodárce, není tomu tak všude ve světě. Tím spíše autorka vyzdvihuje právní úpravu České republiky, na jejímž území je vyloučeno dítě stíhat například za to, že poskytlo druhému pohlavní styk za úplatu či jinou výhodu nebo se před jiným za úplatu či jinou výhodu ukájelo, případně obnažovalo. Ač se nám tak může tato úprava zdát naprosto přirozená, stále existují státy, v čele s některými federálními státy USA, které takovouto úroveň ochrany dítěti neposkytují. V kapitole č. 2.8.3 autorka pro ilustraci zmiňuje známý soudní případ,¹⁹⁴ na

¹⁹³ Srov. § 55 odst. 2 TZ.

¹⁹⁴ See *State v. Brown*, No. M200700427CCAR3CD, 2009 WL 1038275 (Tenn. Crim. App. Apr. 20, 2009).

kterém za pomoci zahraniční literatury demonstruje kontrast mezi stupněm ochrany, které se dítěti dostává v České republice, a jejím odepřením v případě některých federálních států USA.

Jak již bylo předestřeno v úvodu této práce, autorka se věnovala rovněž analýze jevů, zejména pak syndromu týraného a zneužívaného dítěte a fenoménu domácího násilí, které se v důsledku spáchání trestných činů proti rodině a dětem vyskytují, a které jsou natolik závažné, že jim byla věnována neméně podstatná část této diplomové práce. Syndrom týraného a zneužívaného dítěte (syndrom CAN) představuje závažný problém, související se špatným zacházením s dítětem, který může mít za následek až jeho smrt. Relevantní výzkum tohoto jevu v podstatě započal až ve druhé polovině 20. století, a to zejména díky lékařům, kteří si začali všimnout závažných, zejména somatických poranění dítěte, které byly dítěti způsobovány záměrně. Autorka se syndromu CAN věnuje ve třetí kapitole této práce, zejména pak s cílem jej charakterizovat a rovněž upozornit na závažnost tohoto problému a jeho následků, neboť výzkumy ověřený fakt, že dítěti nejčastěji ubližují jeho nejbližší, je něčím, co je obecně pro člověka těžce přijatelné.

Zejména v případech sexuálního zneužívání, se kterým se dítě svěřilo, pak vyvstala otázka, proč tak často dítě své tvrzení vezme zpátky. Odpověď na tuto otázku hledal například známý dětský pediatr R. Summit, který nazval tento jev tzv. syndromem dětského přizpůsobení se pohlavnímu zneužití¹⁹⁵ a který spojoval zpětvzetí tvrzení s negativními reakcemi blízkého okolí dítěte a stanovil fáze, jimiž dítě prochází od okamžiku svěření se. Syndrom přizpůsobení a jeho přijetí částí odborné veřejnosti však znamenalo poměrně kuriozní problém pro americké soudnictví. Generalizace syndromu přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání, proti které stál i sám Summit, a jeho použití jako důkazního prostředku, by mohla vést k situaci, kdy dítě, které vezme zpět své svědectví, bude automaticky zařazeno jako trpící syndromem přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání, třebaže vzalo své tvrzení zpět, neboť se nezakládalo na pravdě. Diskusi ohledně případných znaleckých posudků diagnostikujících syndrom přizpůsobení a jejich následného užití jako důkazů v řízení tak ukončilo až rozhodnutí Nejvyššího soudu USA v roce 2018, ve kterém soud judikoval nepřipustnost jeho použití jako vědeckého prostředku. Kuriozita této problematiky pak vede k závěru, že ačkoliv odborníci hledají odpovědi na otázky, které by pomohly vysvětlit určité vzorce chování, a to nejen oběti týrání a zneužívání dítěte, ani v případě špatného zacházení s dítětem není možné nalézt na velkou většinu z nich jednoznačnou odpověď.

Závěrečnou kapitolu této diplomové práce pak autorka věnovala oblasti problematiky domácího násilí, a to násilí v intimních vztazích, kdy v první části této kapitoly rozdělila intimní

¹⁹⁵ Tento jev je označován zkratkou CSAAS.

násilí na čtyři typy z hlediska typologie, tedy zobecňující vědecké metody.¹⁹⁶ V navazující části zabývající se příčinami domácího násilí pak autorka došla na základě informací, které během formování práce načerpala z uvedených zdrojů, k závěru, že ačkoliv by jednofaktorové teorie příčin domácího násilí představovaly jednoduché východisko, domácí násilí představuje komplikovaný fenomén, který ovlivňuje obrovské množství vnitřních a vnějších faktorů, a otázky týkající se jeho primární příčiny tak zůstávají stále nezodpovězeny.

Již patrně od počátku zkoumání tohoto fenoménu odborníci hledají tzv. prototyp pachatele. Hledání prototypu pachatele bezpochyby souvisí s prevencí domácího násilí, ale i s následným stíháním jeho pachatelů. Pokud by bylo možno sestavit profil osoby, která se takového násilí dopouští a z jakých důvodů, velice pravděpodobně by byla oběť často schopna odhadnout, s kým žije, a třeba společně obydlí včas opustila. Oběť domácího násilí v intimních vztazích často věří, že se její partner změní, nebo že si za agresivitu partnera může sama. V kapitole č. 4.3 této diplomové práce autorka uvádí příklady nejznámějších a nejrelevantnějších typologií pachatelů domácího násilí, ze kterých je možno utvořit alespoň zevrubný obrázek typů agresorů. Ačkoliv tak jednotný profil pachatele domácího násilí neexistuje, a pravděpodobně s ohledem na odlišnou motivaci pachatele existovat nikdy nebude, zobecnění pachatelovy osobnosti a jejího typologického zařazení může například pomoci k zúžení okruhu podezřelých v případě spáchaného trestného činu.

Domácí násilí je bezpochyby tématem, které je hodno bližšího zkoumání a které nabízí mnoho dalších možných pohledů, z nichž je možné se na tento fenomén zaměřit. Je nutno taktéž podotknout, že problematika domácího násilí postihuje nejen intimní vztahy osob různého pohlavní, ale i páry tvořené osobami stejného pohlaví. Vzhledem k určité genderové stereotypizaci domácího násilí, kdy určitě nemalá část společnosti stále vnímá domácí násilí jako druh násilí, který je páchan pouze na ženách, je nutné taktéž připomenout, že častokrát zapomenutými oběťmi domácího násilí bývají i senioři a muži.

Čtenářům této diplomové práce autorka poskytuje nejenom možnost seznámit se s právní úpravou, prostřednictvím které trestní zákoník poskytuje ochranu rodině a dětem před trestnými činy uvedenými v hlavě IV. zvláštní části trestního zákoníku, ale taktéž čtenáři poskytuje možnost blíže se seznámit s jevy, které tyto trestné činy doprovází a které bohužel příliš často zůstávají neodhalené a nepovšimnuté za domovními dveřmi.

¹⁹⁶ JOHNSON, P. M., *Typology of Domestic Violence, Intimate Terrorism, Violent Resistance and Situational Couple Violence*. NH: Northeastern University Press. 2008. s. 5-9.
Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0891243211405653>.

Seznam zkratek

CAN	Child and Neglect syndrom (syndrom týraného a zneužívaného dítěte)
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OTČR	orgány činné v trestním řízení
TŘ	zákon č. 141/1961Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině
ZOReg	zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství
ZOTČ	zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
ZTOPO	zákon č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

1.1. Knihy

ČÍRTKOVÁ, L. *Domácí násilí: nebezpečné rodinné vztahy ve 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-806-8.

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-86-4.

ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2207-8.

DUNOVSKÝ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada, 2005. (ebook) ISBN 80-247-1201-6.

DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. [cit. 2021-6-7] Dostupné z databáze: ASPI. ISBN 978-80-7478-790-4.

CONDRADI, L., M., GEFFNER, R. *Female Offenders of Intimate Partner Violence*. Routledge, 2012. ISBN 978-04-156-8168-1.

GJURIČOVÁ, Š. a KUBIČKA, J. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy. 2. vydání*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.

HENDRYCH, D. a kol.: *Právní slovník. 3., vydání*. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. vydání*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-120-5.

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3.

JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou. 2., dopl. a rozš. vyd.* Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1.

KOHOUTEK, R. *Základy užité psychologie.* Brno: CERM, 2002. ISBN 80-214-2203-3.

KOLÁŘ, Z. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel.* Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.

KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol.: *Občanský zákoník: komentář. 2. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2020-. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-795-8.

MACHOVÁ, J., KUBÁTOVÁ, D. *Výchova ke zdraví.* Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5351-5.

MARKOVÁ, E. a kol.: *Psychiatrická ošetrovatelská péče.* Praha: Grada, 2006. Sestra (Grada). ISBN 80-247-1151-6.

NOVOTNÝ, O. a kol.: *Kriminologie. 2. vydání.* Praha: ASPI, 2004. ISBN: 80-7357-026-2.

NOVOTNÝ, P. a kol.: *Nový občanský zákoník. 2., aktualizované vydání.* Praha: Grada Publishing, 2017. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-271-0431-4.

NOVOTNÝ, O. a kol.: *Trestní právo hmotné.* Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-509-0.

PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie a psychologie. 4. vydání.* Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4332-5.

PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. *Zanedbávání dětí. Příčiny, důsledky a možnosti hodnocení.* Grada Publishing, 2016. [2021.06.13]. Dostupné z databáze: Bookport.

ROGALEWICZOVÁ, R. In: ROGALEWICZOVÁ, R. a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN: 978-80-7400-713-2.

ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, P. a kol.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. 3. vyd.* Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠEVČÍK, D. a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. 1. vydání*. Praha: Portál, 2011. Dostupné z databáze: Bookport.

ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-807-8.

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86131-44-0.

TURNER, A. R., ROGERS, O. H. *Child abuse: Indicatorst of Psychological Impact and Prevention*. Nova Science Publishers. 2021. ISBN: 978-1-62257-113-0.

VANGELI, B. *Zákon o Policii České republiky: komentář. 2. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-543-5.

WALKER, L. E. A. *The Battered Woman Syndrome, Fourth Edition*. Publishing Company, 2017. Dostupné z databáze: Legal Source. ISBN 9780826170989.

WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0929-5.

1.2. Odborné články

American Academy of Pediatrics. *Child Abuse: Overwiev and Evaluation*. [2021.06.13]. Dostupné z databáze: Legal Source.

American Psychiatric Association. *What Is Posttraumatic Stress Disorder?* [2021.06.23].

Dostupné z: <https://www.psychiatry.org/patients-families/ptsd/what-is-ptsd>.

American Psychiatric Association. *The Effects of Trauma Do Not Have to Last a Lifetime.*

[2021.06.23]. Dostupné z: <https://www.apa.org/research/action/ptsd>.

BABCOCK, J., MILLER, S. *Toward A Typology of Abusive Women: Differences Between Partner-Only And Generally Violent Women In The Use Of Violence.* [2021.06.13]. Dostupné z databáze: ResearchGate.

BARBARITO, E. *Sex Abuse Accommodation Syndrome Declared Unscientific And Inadmissible.* Dostupné z: <https://www.einhornlawyers.com/blog/criminal-law/sex-abuse-accommodation-syndrome-declared-unscientific-and-inadmissible/>.

HOFERKOVÁ, S., ŠVRČINOVÁ, L. *Syndrom CAN.* Projekt FRVŠ č. 648/2009/GŘ. [2021.06.13] Dostupné z: <http://www.ospod.cz/>.

HRDÁ, L. *Když se z domova stane ještě větší past, než bývala.* 2020-03-25. [cit. 2021-06-07].

Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kdyz-se-z-domova-stane-jeste-vetsi-past>.

HULMÁKOVÁ, J., VÁLKOVÁ, H. *Trestněprávní ochrana dětí podle nového trestního zákoníku.* Trestněprávní revue. 2010. roč. 9, č. 10. ISSN: 1213-5313.

HUSS, M. T.; LANGHINRICHSEN-ROHLING, J. *Assessing the Generalization of Psychopathy in a Clinical Sample of Domestic Violence Perpetrators.* Law & Human Behavior (Springer Science & Business Media B.V.), 2006. Dostupné z databáze: Legal Source.

JOHNSON, P. M., *Typology of Domestic Violence, Intimate Terrorism, Violent Resistance and Situational Couple Violence.* NH: Northeastern University Press. 2008. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0891243211405653>.

KRÁLÍČKOVÁ, Z., TELEC, I. *Výživné v novém občanském zákoníku.* 2014-03-31. 2017 [cit.2021-06-11] Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vyzivne-v-novem-obcanskem-zakoniku>.

PAPÁČEK, P., TITLOVÁ, M. *Factors Contributing to Domestic Violence*. 2018 [cit. 2021-06-05]. Dostupné z databáze: ResearchGate.

RIX, K. *Battered woman syndrome' and the defence of provocation: two women with something more in common*. *The Journal of Forensic Psychiatry*, 2001. Dostupný z databáze: ResearchGate.

SOLIL, J. *K problematice neplacení výživného ve smyslu trestního zákoníku*. 2014-08-14. [cit. 2021-6-11]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/k-problematice-neplaceni-vyzivneho-ve-smyslu-trestniho-zakoniku>.

STEHLÍK, O. *Zálohování výživného státem*. *Právní rozhledy*, 2013. 2013-03-15. [cit. 2021-6-11]. Dostupné z databáze: Beck-online.

ŽILINKA, Maroš. *Trestný čin zanedbania povinnej výživy a podmienené zastavenie trestného stíhania*. *Trestněprávní revue*, 2009. č. 8, [cit. 2021-6-11]. Dostupné z databáze: Beck-online.

WAYNE, A., P., TURVEY, B., E. *Criminal Profiling (Fourth Edition)*, 2012. [cit. 2021-6-11]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/criminal-profiling>.

1.3. Časopisy dostupné elektronicky

MORIN, A. *What Is Emotional Child Abuse?* 2021-03-08 [cit. 2021-6-11]. Dostupné z: <https://www.verywellfamily.com/what-is-emotional-child-abuse-4157502#impact-of-emotional-abuse>.

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. *Statistiky*. Zdroj dat: Asociace pracovníků intervenčních center ČR. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: www.domacinasili.cz.

Children and Physical Abuse. [2021.06.13]. Dostupné z: <https://childsafety.losangelescriminallawyer.pro/children-and-physical-abuse.html>.

CUNCIC, A. *What is ICD-11?* 2020-09-17. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.verywellmind.com/overview-of-the-icd-11-4589392>.

FindLaw Attorney Writers. *The "Battered Woman's Defense" Its History and Future*. 2016-05-12 [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://corporate.findlaw.com/litigation-disputes/the-battered-woman-s-defense-its-history-and-future.html>.

FRANK, D., D. *Cyntoia Brown case reveals entrenched problems with tennessee juvenile justice*. 2017-12-01. [cit.2021-06-01] Dostupné z: <https://theappeal.org/cyntoia-brown-case-reveals-entrenched-problems-with-tennessee-juvenile-justice-b4dd46e416e0/>.

HAUSER, CH. *Cyntoia Brown is freed from prison in Tennese*. 2019-08-07. [cit. 2021-06-01]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2019/08/07/us/cyntoia-brown-release.html>.

POWELL, A. *Cyntoia Brown's clemency must begin a #MeToo movement for unacknowledged sex trafficking survivors*. 2019-01-18. [cit. 2021-06-01]. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/think/opinion/cyntoia-brown-s-clemency-must-begin-metoo-movement-unacknowledged-sex-ncna956101>.

SUDA, K., VINTROVÁ A. K. *Rakousko je dalším sousedním státem umožňujícím sňatek homosexuálům. V Česku se na změnu čeká*. 2020-07-15 [2021-07-07]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/pravo/rakousko-je-dalsim-sousednim-statem-umoznujicim-snatek-homosexualum-v-cesku-se-na-zmenu-ceka>

VOGTOVÁ, D. *Zálohové výživné 2021*. [cit. 2021-6-11]
Dostupné z: www.vasevyzivne.cz/zalohove-vyzivne-2021.

ZÁRYBNICKÝ, L. *Vyživovací povinnost a trestněprávní následky jejího neplnění*. 2020 - 02- 21. [cit.2021-06-01] Dostupné z: www.epravo.cz/top/clanky/vyzivovaci-povinnost-a-trestnepravni-nasledky-jejeho-neplneni-110685.html.

2. Seznam použitých právních předpisů

2.1. Seznam právních předpisů České republiky

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti.

Zákon č. 91/2004 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 135/2006 Sb., Zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 390/2012 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majtkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů.

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.

Zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném).

2.2. Seznam ostatních pramenů

Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/40/EU ze dne 3. dubna 2014 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se výroby, obchodní úpravy a prodeje tabákových a souvisejících výrobků a o zrušení směrnice 2001/37/ES

3. Seznam použité judikatury

3.1. Seznam judikatury České republiky

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 22. 5. 1966, sp. zn. 6 Tz 18/68

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 14. 2. 1980, sp. zn. 4 Tz 6/80

Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 22. 3. 1988, sp. zn. 1 Ntdf 9/88

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 10.7.1991, sp. zn. 1 Tzf 6/91

Stanovisko trestného kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. Tpj 15/1996

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 2. 2003, sp. zn. II. ÚS 187/02

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1446/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. 3 Tdo 544/2009

Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2011, sp. zn. I. ÚS 2906/09

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2013, sp. zn. 7 Tdo 1102/2013

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 12. 2016, sp. zn. 2 To 107/2016

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, sp. zn. 8 Tdo 751/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 6 Tdo 320/2018
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2020, sp. zn. 8 Tdo 1486/2019
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2019, sp. zn. 8 Tdo 600/2019
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. 8 Tdo 679/2019
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 8 Tdo 1231/2019

3.2. Seznam judikatury států mimo České republiky

See State v. Brown, No. M200700427CCAR3CD, 2009 WL 1038275 (Tenn. Crim. App. Apr. 20, 2009)

State v. J.L.G., 234 N.J. 265, 190 A.3d 442 (N.J. 2018)

R. v. Lavallee, [1990] 1 S.C.R. 852

4. Seznam ostatních zdrojů

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. *Statistiky*. Zdroj dat: Asociace pracovníků intervenčních center ČR. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.domacinasili.cz/rubrika/statistiky/>.

Child Sexual Abuse Statistics. [2021.06.14]. Dostupné z: <https://victimsofcrime.org/child-sexual-abuse-statistics/>.

Statistické přehledy kriminality za období od 1.1.2016 do 31.12.2020. Policejní prezidium ČR. www.policie.cz [online]. [cit. 2021-6-04]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>. - veškeré statistické údaje v této práci byly čerpány z tohoto zdroje.

Zpráva o šetření Veřejné ochránkyně práv ze dne 17. 8. 2015. sp. zn. 7952/2014/VOP/EHŠ [online]. [cit. 2020-11-16]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3528>.

Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1983, sp. zn. Tlpjf 169/82.

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, č. 91/2004 Dz.

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, č. 135/2006 Dz.

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 65/2017 Sb. o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, č.65/2017 Dz.

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném), č. 588/2020 Dz.

Abstrakt

Trestné činy proti rodině a dětem – trestněprávní a kriminologické aspekty

Tato diplomová práce podává odborný a ucelený výklad problematiky trestných činů proti rodině a dětem jako celku, zkoumá tyto trestné činy jak z hlediska juristického, tak kriminologického a poskytuje tak čtenáři výklad nad rámec výkladu, který poskytují učebnice či komentářová literatura. Za účelem naplnění těchto cílů je práce rozdělena do čtyř kapitol.

První kapitola pojednává o zakotvení zvláštní ochrany rodiny a dětí v právním řádu České republiky a jejím vývoji, a to nejen s ohledem na trestněprávní ochranu, ale rovněž na ochranu dětí a rodiny na poli mezinárodního práva, jakožto i vnitrostátní ochranu zaručenou již Listinou základních práv a svobod. Druhá kapitola této diplomové práce je chronologicky rozdělena na devět částí, které jsou pojmenovány po jednotlivých trestných činech obsažených v hlavě IV. trestního zákoníku. Výklad je zaměřen na analýzu ústředních pojmů, které jsou nezbytné pro porozumění problematice daného trestného činu, a jednotlivé trestné činy jsou zkoumány zejména s ohledem na znaky skutkové podstaty jednotlivých trestných činů, tedy u každého z trestných činů je vymezen zejména jeho objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka a výklad je doplněn o rozhodovací praxi. Třetí kapitola této diplomové práce popisuje syndrom týraného a zneužívaného dítěte – syndrom CAN a zabývá se popisem tohoto jevu jak ve smyslu jeho vzniku a jeho obsahové části, tak i s ohledem na psychologii a typologii pachatele a oběti týrání a zneužívání dětí a další kriminologické aspekty. Třetí kapitola je dále dělena na čtyři části. Závěrečná, čtvrtá kapitola je pak zaměřena na kriminologické aspekty domácího násilí, a to zejména se zaměřením na násilí v partnerských vztazích. Výklad je pak doplněn o typologii forem domácího násilí, jeho pachatelů a věnuje se taktéž dopadům domácího násilí na oběť, s bližším zaměřením na syndrom bité ženy a posttraumatickou stresovou poruchu (PTSD).

Klíčová slova: trestní právo, rodina, děti a mladiství

Abstract

Crimes Against Family and Children — Criminal and Criminological Aspects

This thesis gives an expert and comprehensive interpretation of the issue of crimes against the family and children as a whole and examines these crimes from both the criminal and criminological points of view, providing the reader with an interpretation beyond the definitions provided by textbooks or commentary literature. In order to achieve these objectives, the work is divided into four chapters.

The first chapter deals with the establishment of special protection of family and children in the legal order of the Czech Republic and its development, not only with regard to criminal law protection, but also on the matter of protection of children, and family in the field of international law, as well as national protection already guaranteed by the Charter of Fundamental Rights and Freedoms of the Czech Republic. The second chapter of this thesis is divided chronologically into nine parts, which are named after the individual crimes contained in Title IV of the Criminal Code. The interpretation focuses on the analysis of the central concepts necessary to understand the issue of the offence in question, and the individual offences are examined in particular with regard to the characteristics of the facts of the individual offences, i.e., for each of the offences its object, objective aspect, subject, subjective aspect is defined in particular, and the interpretation is complemented by judicial practice.

The third chapter of this thesis describes the Child abuse and neglect syndrome – CAN syndrome and deals with the description of this phenomenon both in terms of its origin, and its content part, as well as with regard to the psychology and typology of the perpetrator, and victims of child abuse and other criminological aspects. The third chapter is further divided into four parts. The final, fourth chapter focuses on the criminological aspects of domestic violence, in particular it focuses on violence in intimate partnerships. The interpretation is complemented by the typology of forms of domestic violence, its perpetrators, and it also deals with the effects of domestic violence on the victim, with a closer focus on battered woman syndrome and post-traumatic stress disorder (PTSD).

Key words: criminal law, family, children and adolescents